

Titel: Sekretær, bogtrykker, redaktører og forlæggere

Citation: "Sekretær, bogtrykker, redaktører og forlæggere", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K28*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Tonny Aagaard Olesen; Steen Tullberg, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2012 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-b208-kom-root.pdf> (tilgået 09. maj 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K28

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

◀ **Grosserer Nathanson** : Mendel Levin Nathanson (1780-1868), ty.-da. jødisk købmand, nationaløkonomisk forf. og bladredaktør; etablerede sig i 1798 som selvstændig manufakturhandler en gros, fra 1799 indgik han i firmaet Meyer og Nathanson, fra 1806 var han kompagnon i handelshuset Meyer og Trier, der efter en række indtjeningsrige år gik fallit i 1820, og som endelig lukkede i 1831; stiftede 1805 den mosaiske friskole for drenge og deltog i 1810 i oprettelsen af Carolinerskolen for piger; var 1838-58 (og atter 1865-66) redaktør af *Berlingske Tidende* (331,9).

I trykt udgave: Bind 28 side 331 linje 5

◀ **Allehaande** : alle slags, alskens.

I trykt udgave: Bind 28 side 331 linje 8

◀ **den medfølgende Opfordring** : sigter til artiklen »Opfordring. / At Politie-Adjudanten maa være paa Pletten, hver Gang Vægteren piber [fløjter]; at Brandmajoren maa op, hver Gang Allarmtrommen gaaer; at Censor ingen Ro har hverken Nat eller Dag, saasnart det behager en Forfatter ved sin Aands-Virksomhed at sætte ham i Bevægelse – det finder jeg i sin Orden, som ogsaa, at disse Mænd derfor oppebære en passende Gage, nyde Hæder og Ære i Samfundet, ere elskede og agtede af den hele Menighed; men at jeg, et løst og ledigt Menneske, der i mit Liv forener, hvad saa sjelden sees forenet, hverken at have Forretninger eller Gage, at jeg, uden nogensomhelst Godtgjørelse, skal foruroliges i min stille Uvirksomhed, hver Gang det behager en Spøgefugl at tillægge mig Forfatterskabet af Ting, som Ingen vil være Forfatter af, det finder jeg ikke i sin Orden, ligesaa lidet som hvis Een for Spøg vilde hænge Politiets eller Brandmajorens Skildt udenfor min Dør, eller bilde Folk ind, at jeg var Censor, for at skaffe mig den Uleilighed hvert Øieblik paa Dagen at maatte ud og lukke op for at forklare, at jeg hverken er det ene eller det andet. / Hvad det større Antal Læsere vel aldrig har vidst, det øvrige forlængst glemt, hvad jeg selv allerede en føie Tid vilde have glemt, hvis ikke Efterveerne endnu smertede mig, det bliver i dette Øieblik kun altfor levende i min Erindring: at jeg for omtrent 6 Maaneder siden, dreven til det Yderste af de angivende Stemmer, der denoncerede [udpegede] mig som Forfatter af forskellige Artikler, ved en høitidelig Erklæring [331,11] fralagde mig al Deeltagelse i disse, at jeg for at sikkre mig en sorgløs og uforstyrret Fremtid, 'bad enhver Læser, aldrig at ansee mig for Forfatter af Noget, hvorpaa mit Navn ikke stod,'* at som en Følge af dette Skridt jeg i længere Tid overalt mødte spydige Øiekast, spodske Blikke, haanende Miner, der vare mig uforklarlige, indtil saavel mundtlige som skriftlige Ytringer satte det uden for al Tvivl, at man havde gjenneksket mig, havde seet, at det var Forfængelighed, der havde forledet mig til paa en usømmelig Maade at bringe mig i Erindring, at give det Udseende af, at der virkelig var et eneste Menneske, der ansaae mig istand til at være Forfatter af hine udmærkede Artikler. Feiltagelsen var mig ubehagelig, Krænkelser, der fulgte efter, har jeg søgt at forvinde, hvilket maaskee ogsaa var lykkedes mig, hvis ikke i disse Dage den samme Historie var begyndt forfra, idet jeg atter i Løbet af en fiorten Dage hører mig udlagt som Forfatter af en Artikel ['Litterært Qvægsølv eller Forsøg i det høiere Vanvid, samt Lucida Intervalla'] i Ny Portefeuille [den 12. feb. 1843, bd. 1, hefte 7, sp. 198-216], tvende Breve ['Et Brev' og 'Endnu et Brev'] i den Berlingske Tidende [nr. 33, den 5. feb., og nr. 35, den 7. feb. 1843] (eller dog eet), et Brev i Fædrelandet [nr. 1143, den 8. feb. 1843], og af det store Værk: enten – eller [Enten – Eller. Et Livs-Fragment, udg. af pseudonymen Victor Eremita, udkom 20. feb. 1843]. Min Situation er ligesaa piinlig [pinagtig] som fordem, den er endnu piinligere, da det er en Gjentagelse; den er ligesaa vanskelig som forhen, den er endnu vanskeligere, da jeg af Erfaring har lært de sørgelige Følger at kjende, der advare mig mod ethvert Skridt, medens dog et Skridt synes nødvendigt, et Skridt, der da vil være ligesaa farefuldt for mig, som hvis hiin Mand, om hvem Jean Paul fortæller, at han, staaende paa eet Been læste en Plakat af følgende Indhold: her er sat Rævesaxe, besluttede sig til at sætte det andet Been til Jorden. Erklærer jeg, at jeg ingen Deel har hverken i hine Artikler eller i hiint Værk, saa løber jeg Fare for, at det bag efter skal vise sig, at man blot har villet mig til Bedste, at man igjen vil spotte mig, fordi jeg er saa forfængelig at troe, at noget Menneske for Alvor skulde antage, at jeg, baade paa den ene og paa den anden Maade, var istand til at skrive hine Artikler, en Bog paa siger og skriver 54 Ark, eller til at skrive Halvdelen deraf, hvis man antager, at der er to Forfattere. Tier jeg stille, saa vil de daglige Optrin gjentage sig, da jeg paa en Maade maa gjøre Honneurs som Forfatter, tage mod Høfligheder og Barsel-Visiter, der referere sig til Forfatteren, udholde et ironisk Smil, der lader mig ahne, hvad jeg kan vente, hvis jeg er ubesindig nok til at fralægge mig Forfatterskabet. For om muligt at slippe ud af denne vanskelige Situation har jeg besluttet at gjøre, hvad jeg herved gjør, at opfordre Victor Eremita til at opgive sin Pseudonymitet, for at jeg atter kan leve i Fred og gode Dage, opfordre ham til at gjøre det snarest muligt, at det ikke bag efter skal hedde, at jeg har givet mig Mine af at være Forfatter, uagtet jeg veed med mig selv, at jeg er saa uskyldig i denne Henseende som det Barn, der er født igaar. / Hvad Bladartiklerne angaaer, da kunde jeg ønske, at de Hrr. Udgivere vilde gjøre det samme, men da den Sag allerede synes at være glemt over Enten – Eller, saa vil jeg ikke opfordre dem til at gjøre, hvad jeg, hvis de gjorde det, altid vilde ansee for et Beviis paa den ædle Retsindighed, der har Medfølelse med Andres Fataliteter. / Kbhvn., d. 22. Febr. 43. / S. Kierkegaard, / Magister artium. / *Efterskrift*. Jeg har ladet min Opfordring indrykke i dette Blad, for at den, hvis Victor Eremita ikke hører til her i Byen [*Berlingske Tidende* var landsdækkende], snarest muligt maa komme ham tilhænde [i hænde], og beder jeg ham sluttelig, ikke længere end høist nødvendigt, at lade vente paa sig.« (KA, B pk. 9 læg 2; trykt som *Pap.* IV B 19.) Noten * har følgende ordlyd: »cfr 'Fædrelandet'«, dvs. jf. *Fædrelandet* (331,11), sp. 7246f., i SKS 14, 42,28-31. – Samtidig med, at SK planlagde denne artikel udgivet i *Berlingske Tidende*, skrev han under pseudonymet Victor Eremita et svar tænkt til offentliggørelse i

Fædrelandet. Dette svar har følgende ordlyd: »Sendebrev til Hr. Magister Kierkegaard. / Min Herre! / Hvis jeg var falden ned fra Skyerne, kunde jeg ikke haste mere iilsomt med at komme Dem til Hælp i Deres betrængte Stilling. Den Mislighed [betænkelighed], at de mig ubekjendte Forfattere [A og B af hhv. første og anden del af *Enten - Eller*] skulde mælde sig, havde jeg, som De behageligst vil see af Fortalen [se *SKS* 2, 19f.], allerede beseiret, førend jeg udgav *Enten - Eller*. At det kunde skee, hvad nu er skeet, faldt mig aldrig ind. Min oprigtige Tilstaaelse hjælper vel ikke Dem, men paa den anden Side maa det dog være til Trøst for Dem, at jeg, hvis det var faldet mig ind, ikke havde vidst, hvad jeg skulde gjøre for at forebygge det. / At Deres Stilling maa være ubehagelig og fatal, indseer jeg meget vel, men, hvis De tillader det, Hr. Magister!, det forekommer mig ogsaa, at Deres Heftighed maa gjøre det Hele værre. Deres Opfordring er skrevet i en saa lidenskabelig Tone, at man ikke veed, om man skal lee eller græde deraf. Deres Ord i Ære men at De i sin Tid allevegne skulde have mødt 'spydige Øiekast', kan jeg ikke ganske troe. Er De fuldkommen sikker paa, at Deres Sidsstemning, en vis Hypochondrie, man ofte finder hos Lærde, ikke har bedraget Dem? Jo mere afficeret man selv er, desto mere Fornøielse have Folk af at drille. At man, naar det er kommen til det Høieste, paa eengang ønsker Alt afbrudt og tilintetgjort, er igjen Lidenskabelighed. Gaaer man saavidt, at man glemmer, hvad der kan være Andres Tarv, alene for at faae sin Krig igjennem, saa gjør man Uret. / De opfordrer mig til, at jeg skal opgive min Pseudonymitet. De angiver ingen anden Grund end den, at De er geraadet i Misforstaaelse med Deres Omgivelse. Jeg kan ikke dølgge, at det næsten har fornærmet mig, at De paa en saadan ustyrlig Maade mener, at Alt skal lyde Deres Vink. Paa en ligesaa utilbørlig Maade slaaer De *Enten - Eller* sammen med nogle Avis-Artikler, blot fordi de have det tilfældes, at De er bleven udlagt som Forfatter. Havde De endda tilføiet flere Grunde, havde De talt i Fleres Navn, havde De paa en eller anden Maade søgt at friste mig! Det vilde dog være en Latterlighed, om jeg, hvis jeg ellers havde tilstrækkelig Grund til at være pseudonym, af den Grund vilde opgive det; det vilde være en Taabelighed af mig, hvis jeg ellers havde Grund til at opgive min Pseudonymitet, om jeg vilde give det Udseende af, at det var Deres Opfordring, der bevægede mig. / De har maaskee allerede selv indset det Overilede i Deres Skridt. I saa Fald kan De altid være sikker paa, at jeg skal gjøre, hvad De med Billighed [rimelighed] kan fordre af mig. Jeg skal i mit Hjerte have Deeltagelse med Deres Lidelser, jeg skal med Høitidelighed, hver Gang jeg tænker paa Dem, tænke paa den stille Resignation, der ikke bliver belønnet i Verden, men som har sin Løn i sig selv. Om man endog som De, Hr. Magister!, er saa lykkelig ingen Forretninger at have, Skjebnens Drillerier ere ogsaa Gjenvordigheder, og den der bærer dem, bærer ogsaa sit Kors. At han er stor, er der Ingen, der betænker, at jeg Dem betræffende [angående] vil sætte en Stolthed i at turde beundre Dem, derom vil jeg for min egen Skyld bede Dem, at være forsikkret. / At ogsaa paa en anden Maade Deres Stilling alvorligt har ligget mig paa Sinde, skal jeg til Slutning tillade mig at antyde Dem. Hvad der i Deres Opfordring forundrede mig, var, at den er lige stik mod den gamle Regel, som en Magister artium mindst af Alle tør være uvidende om eller ignorere i sin Vandel: quod fieri potest per pauca, non debet fieri per plura [lat., hvad der kan gøres med få midler, skal der ikke anvendes mange på]. Istedendfor at forlange af mig, at jeg skal nedlægge min Pseudonymitet, var det jo langt simplere at affordre mig den Erklæring, at De ikke er Forfatteren. Det har været mig ubegribeligt, at dette ikke er faldet Dem ind, men jeg takker tillige Guderne for, at de i denne Henseende have slaget Dem med Blindhed. Hvor naturligt nemlig, hvor billigt [rimeligt] end Deres Forlangende vilde have været, for mig var det dog bleven en Umulighed at opfylde det. Da jeg selv ikke veed, hvem de ærede Forfattere ere, saa kan jeg forsaavidt heller ikke med Bestemthed vide, at De ikke er een af dem, skjøndt jeg, oprigtigt talt, ikke finder det sandsynligt, da Deres udviste Lidenskabelighed just ikke frister Een til at tiltroe Dem den fornødne Taalmodighed. Kan jeg i denne Henseende være Dem til Tjeneste med nogen Erklæring, skal det altid være mig en Fornøielse 'saa hurtigt som muligt' i Gjerning at vise, at jeg er, hvad jeg i ethvert Tilfælde i mit Hjerte forbliver at være / Hr. Magisterens ærbødige Tjener / *Victor Eremita*.« (KA, B pk. 9 læg 3, og EP I, s. 366-368; trykt som *Pap. IV B 20.*)

I trykt udgave: Bind 28 side 331 linje 8

◀ **Deres Blad** : dvs. *Den Berlingske politiske og Avertissements-Tidende*, grundlagt 1749, gerne omtalt som *Berlingske Tidende*.

I trykt udgave: Bind 28 side 331 linje 9

◀ **dengang nemlig da jeg sidst skrev Noget** : sigter til »Aabenbart Skriftemaal« i *Fædrelandet*, nr. 904, den 12. juni 1842, sp. 7245-7252, i *SKS* 14, 39-46.

I trykt udgave: Bind 28 side 331 linje 11

◀ **komme i Bladet endnu iaften** : Fra marts 1842 til udgangen af 1844 udkom *Berlingske Tidende* om aftenen alle syv dage om ugen, jf. Jette D. Søllinge og Niels Thomsen *De danske aviser 1634-1989* bd. 1, »1634-1847«, Odense 1989, s. 102.

I trykt udgave: Bind 28 side 331 linje 13

◀ **Anders** : Det er uvist, hvem der sigtes til. SKs tjenestekarl Anders Christensen Westergaard kom først i SKs tjeneste i maj 1844, se Brev 244, i *SKS* 28, 369, med kommentarer. Måske kan der være tale om den permitterede soldat Anders Kierkegaard, f. 1811 i Sædding; han havde været tjenestekarl i familiehøuset på

Nytorv matrikelnr. 2 siden maj 1837 og var fortsat tjenestekarl hos SKs ældre bror P.C. Kierkegaard i huset på Nytorv ved folketællingen feb. 1840 (Vester kvarter); skønt de delte efternavn, synes der ikke at være tale om familieskab. SK og P.C. Kierkegaard havde i fællesskab arvet barndomshjemmet; P.C. Kierkegaard var blevet boende, indtil han i nov. 1842 flyttede til præstegården i Pedersborg ved Sorø, hvorefter SK overtog administrationen af huset, indtil han købte sin brors andel den 3. maj 1843 og blev ene-ejer. Se Brev 5 og 8, i SKS 28, 19-21 og 24f., med kommentarer; se også Peter Tudvad *Kierkegaards København*, Kbh. 2004, s. 35.

I trykt udgave: Bind 28 side 331 linje 15

◀ **Giødwad** : Jens Finsteen Giødwad (1811-91), da. jurist og journalist; dimitteredes 1828 fra Aalborg Katedralskole til Københavns Universitet, okt. 1832 cand.jur., 1837-39 medredaktør af *Kjøbenhavnsposten*, fra 7. dec. 1839 medudgiver og medredaktør, fra maj 1841 sammen med Carl P. Ploug som medredaktør og fra 4. juli 1842 sammen med Carl P. Ploug tillige som medudgiver, af *Fædrelandet* (333,13), fra 1. juli 1844 til 28. juni 1845 bladets ansvarshavende redaktør. Giødwad bistod SK med korrekturlæsning af *Enten - Eller*, se tekstredegørelsen til *Enten - Eller* i SKS K2-3, 54. Ved udgivelsen af de pseudonyme skrifter fra 1843-45 gjorde SK ofte brug af Giødwad som mellemmand i sine forretninger med bogtrykkeren og med kommissionæren (332,13). Om SKs venskab med Giødwad, se fx journaloptegnelsen NB9:28, fra jan. 1849, hvor han skriver: »Giødwad er min personlige Ven«, SKS 21, 214,10.

I trykt udgave: Bind 28 side 331 linje 21

◀ **allerede for flere Dage siden leveret Manuscript af** : *Fire opbyggelige Taler* 1844, som SK afleverede til Bianco Luno (339,21) den 9. aug. 1844, se tekstredegørelsen i SKS K5, 303.

I trykt udgave: Bind 28 side 331 linje 23

◀ **4 opbyggelige Taler** : Førstetrykket af *Fire opbyggelige Taler* 1844 har et omfang på 112 sider, svarende til 7 ark, og udkom den 31. aug. 1844, se tekstredegørelsen i SKS K5, 287.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 2

◀ **Varmen** : I dagene fra mandag den 12. til torsdag den 15. aug. 1844 var den højeste og den laveste temperatur hhv. 15,3^o reamur (forkortet R) og 8,2^o R (19,1^o celsius (forkortet C) og 10,2^o C) om mandagen, 16,3^o R og 10,5^o R (20,4^o C og 13,1^o C) om tirsdagen, 17,3^o R og 10,3^o R (21,6^o C og 12,9^o C) om onsdagen, og 17,3^o R og 11,0^o R (21,6^o C og 13,8^o C) om torsdagen. Se *Fædrelandet*, nr. 1652, den 12. aug., nr. 1653, den 13. aug., nr. 1654, den 14. aug., og nr. 1655, den 15. aug. 1844, sp. 13240, sp. 13247, sp. 13256 og sp. 13264.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 2

◀ **læse dem højt for nogen Anden** : sigter til kollationeringen af korrekturen med trykmanuskriptet ved højt-læsning.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 3

◀ **Levin** : SKs sekretær Israel Levin (334,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 4

◀ **kommen hjem fra en Reise** : Fra hvilken rejse Israel Levin er vendt hjem, er ikke identificeret.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 5

◀ **et Mellemværende imellem os** : Hvilket mellemværende der er tale om, kan ikke afgøres, men der er formentlig tale om et mellemværende af økonomisk karakter.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 6

◀ **bringe det i Rigtighed** : bringe det i orden.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 9

◀ **Cand. juris Jens Finsteen Giødwad** : 331,21.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 12

◀ **Forretnings-Dygtighed** : sigter til, at SK ved udgivelsen af følgende pseudonyme skrifter fra 1843-45, *Enten - Eller*, udg. af pseudonymen Victor Eremita (1843); *Gjentagelsen* af pseudonymen Constantin

Constantius (1843); *Frygt og Bæven* af pseudonymen Johannes de silentio (1843); *Begrebet Angest* af pseudonymen Vigilius Haufniensis (1844); *Forord* af pseudonymen Nicolaus Notabene (1844); og *Stadier paa Livets Vei*, udg. af pseudonymen Hilarius Bogbinder (1845), benyttede Giødwad som mellemmand i sine forretninger med bogtrykker Bianco Luno (339,21) og med forlagsboghandler C.A. Reitzel (346,2), således at Giødwad både indleverede manuskripterne, betalte trykkerregningerne og modtog salgsindtægterne. I forbindelse med salget af *Enten - Eller* underskrev Giødwad således en attest, hvori han »for Livs og Døds Skyld« erklærede, at SK havde ret til at indkassere de salgsindtægter, som Giødwad i egenskab af mellemmand fik udbetalt fra Reitzel; attesten blev senere udvidet med flere af de pseudonyme skrifter, jf. tekstredagørelsen til *Enten - Eller* i SKS K2-3, 59f. Da både *Philosophiske Smuler* (1844) og *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (1846) havde S. Kierkegaard som udgiver, kunne SK selv besørge diverse forretninger i forbindelse med udgivelsen af disse to bøger. Derimod fungerede Giødwad atter som mellemmand ved udgivelsen af *Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger* (1849), se tekstredagørelsen i SKS K11, 97.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 13

◀ **mit pseudonyme Forfatterskab skylder saa meget** : se foregående kommentar.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 15

◀ **denne Dedication** : Om dedikationens tilknytning til en bestemt bog, se tekstredagørelsen, s. 434f.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 17

◀ **for Tjenester** : hentyder til Giødwads forretningsmæssige tjenester ved udgivelsen af en række af de pseudonyme skrifter (332,13).

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 18

◀ **en afgjort Politiker** : Giødwad tilhørte den politisk liberale bevægelse og den politiske opposition mod enevælden.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 19

◀ **i Hjertets Reenhed kun vil Eet** : hentyder til temaet, »Hjertets Reenhed er at ville Eet«, for »Ved Anledningen af et Skriftemaal«, der udgør »En Leiligheds-Tale«, første afdeling af *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* (1847), i SKS 8, 138,16.

I trykt udgave: Bind 28 side 332 linje 19

◀ **giver Afkald paa sin Fritid for at hjælpe** : hentyder til Giødwads hjælp ved korrekturlæsningen af *Enten - Eller* (331,21) og af *Fire opbyggelige Taler 1844* (331,23 og 332,2).

I trykt udgave: Bind 28 side 333 linje 1

◀ **ligegyldigt ved** : indifferent over for.

I trykt udgave: Bind 28 side 333 linje 5

◀ **Giødvad** : SKs ven J.F. Giødwad (331,21).

I trykt udgave: Bind 28 side 333 linje 8

◀ **offentlige Personer som De og jeg** : Giødwad som redaktør af *Fædrelandet* og SK som forfatter.

I trykt udgave: Bind 28 side 333 linje 10

◀ **have et privat Forhold** : Om SKs venskab med Giødwad, se journaloptegnelserne NB9:28, fra jan. 1849, hvor han skriver: »Giødwad er min personlige Ven«, SKS 21, 214,10, og NB18:44, fra maj 1850, hvor SK atter skriver, at han personligt kalder Giødwad sin ven, og fortæller, at han har »i de sidste tre a 4 Aar talet med ham hver evige Aften«, SKS 23, 280,10f.

I trykt udgave: Bind 28 side 333 linje 11

◀ **»Fædrelandet«** : da. avis, grundlagt i 1834 af prof. C.N. David og adjunkt, cand.theol. J.D. Hage som ugeblad, udkom fra 7. dec. 1839 seks dage, fra jan. 1840 syv dage om ugen og fra jan. 1844 igen seks dage om ugen (om aftenen), havde gennem 1840'erne o. 1500 abonnenter. Fra maj 1841 bestod redaktionen af SKs ven J.F. Giødwad og af Carl P. Ploug (331,21). Avisen var den liberale oppositions vigtigste talerør frem til systemskiftet i marts 1848 og fortsatte med at være de nationalliberales organ. I 1848 havde avisen o.

1.000 postabonnenter (dvs. abonnenter uden for København) og næppe under det dobbelte antal abonnenter i alt. Jf. Jette D. Søllinge og Niels Thomsen *De danske aviser 1634-1989* bd. 1 (331,13), s. 156f.

I trykt udgave: Bind 28 side 333 linje 13

◀ **dette Blad har ... et Forhold til min Forfatter-Virksomhed ... handlet uansvarligt med denne** : se fx det udkast til en opsats, der lå sammen med dette ikke afsendte brev til Giørdvad. Under overskriften »'Fædrelandets' Forhold til min Forf. Virksomhed« har opsatsen følgende ordlyd: »Da jeg kastede mig mod 'Corsaren' [i artiklen »Det dialektiske Resultat af en literair Politi-Forretning«, under pseudonymet Frater Taciturnus, i *Fædrelandet*, nr. 9, den 10. jan. 1846, i *SKS* 14, 85-89] stod Sagen omtrent saaledes. Den Viisdom havde Enhver – jeg da vel ogsaa – at slige Blade som 'Corsaren' ignorerer man. Godt. Men, men, Alt maa forstaaes cum grano salis [lat., med et gran af salt]. 'Corsaren' havde naaet en saa enorm, for Landet uproportioneret Udbredelse, at Alle vaandede sig under dette Tyrannie. Og paa 'Fædrelandets' Contoir var det længst Dommen: der maa gjøres Noget; ikke som var der nogen Aftale mellem 'Fædrelandet' og mig, langtfra ikke. – Da handlede jeg; det var den største Tjeneste, der i det Øieblik kunde gjøres 'Fædrelandet', Giørdvad kom ilende op til mig for at faae Artiklen og stod hos mig mens jeg skrev det Sidste – ikke som var der nogen Aftale mellem 'Fædrelandet' og mig, langtfra ikke, det vilde jeg ikke have. / Altsaa, jeg handlede. Hvad gjorde saa 'Fædrelandet'? Da det saae, at Sagen blev farlig, *taug det, ubetinget* – og det Hele kom til at staae som en Galskab af mig. Det 'Fædrelandet' var sig selv pligtigt at gjøre var at levere en Interpretation, at min Handling ikke var Galskab men uegennyttig Opooffrelse. Jeg forlangte Intet af 'Fædrelandet', langtfra[,] jeg bestyrkede endog i Intet at gjøre – men hvad 'Fædrelandet' skyldte sig selv og hvad jeg tænkte i mit stille Sind er noget Andet. / Dette var det første Forræderie mod mig. / Fra det Øieblik saa, at 'Fædrelandet' saae, at jeg var kommet paa Kant med Publikum, saae mig prisgivet til en Pøbel-Forfølgelse – fra det Øieblik iagttog 'Fædrelandet' (der en Tidlang jo endog havde et eget Literatur-Blad [*Nordisk Literatur-Tidende*, udg. af J.F. Giørdvad og P.C. Ploug i 1846 som tillægsblad til *Fædrelandet* om søndagen, hvor avisen ikke udkom] og i ethvert Tilfælde altid har haft en vis Plads for Literatur) den dybeste Taushed; for Den, der kun af 'Fædrelandet' blev vidende om dansk Litteratur var det, som var jeg slet ikke til. Jeg har ikke forlangt Noget, langtfra – men hvad 'Fædrelandet' skyldte sig selv og hvad jeg tænkte i mit stille Sind er noget Andet. Paa Contoiret forklarede man mig uopfordret (thi jeg har Intet begjæret) privat, at man ingen Anmelder kunde faae, at man ansaae mig for en saa betydelig Forf., at der egl. heller Ingen var, der kunde paatage sig det. Aha! Saa høit stod jeg altsaa – omgivet af alt muligt Piat og Forhaanelse. Men saa kunde jo 'Fædrelandet' engang [have] givet denne Forklaring af sin Taushed. See her Forræderiet! / Og under alt Dette har jeg holdt ud Aar efter Aar i lang Tid hver evige Aften at tale med Giørdvad som Ven med Ven, og han har kunnet tale til mig om, hvor uforsvarligt baade Heiberg og senere Mynster og flere Andre handlede mod mig ved privat at anerkjende min Betydning og officielt enten at fragaae det eller at tie – og det er 'Fædrelandet', der alleruforsvarligst har baaret sig saaledes ad mod mig, og Giørdvad er Redakteuren, og Scenen for Samtalen er paa 'Fædrelandets' Contoir!!!! Og dog har jeg holdt meget af Giørdvad og holder meget af ham og der er meget Elskværdigt ved ham. – « (KA, B pk. 33 læg 5, trykt som *Pap.* XI 3 B 12.)

I trykt udgave: Bind 28 side 333 linje 14

◀ **den Forbindelse jeg hidtil har holdt med Dem** : 333,11 samt 332,13. Se også følgende passage i journaloptegnelsen NB25:112, fra maj 1852: »Og saa er Gjød vad min Ven, jeg har seet ham Aar efter Aar hver evige Dag, nu lidt sjeldnere, og jeg holder virkelig meget af ham. Og dersom jeg da – eller det behøver jeg ikke at sige, det har han oftere talt om: hvorledes Biskop M. [Mynster] behandler mig, at han privat har givet mig Complimenter og officielt forraadt mig: men Redakteuren af 'Fædrelandet' gjør han ikke det Samme? Og dog holder jeg saa meget af Gjød vad. Men saa forunderligt er det, at efterat det er passeret med Pøbel-Litteraturen, og Gjød vad dog nok veed, at jeg seer 'Fædrelandets' Adfærd mod mig som den er, saa har senere G. saa smaat pirret ved mig, for om muligt at faae mig til at gjøre et lignende Skridt mod 'Flyveposten.' Og havde jeg gjort det, og der paa nogen Maade var blevet Fare for mig: 'Fædrelandet' havde atter forraadt mig. Imidlertid kan jeg godt blive ved at holde personligt af G. Men veemodigt er det dog.« *SKS* 24, 526,4-18.

I trykt udgave: Bind 28 side 333 linje 18

◀ **kom til Dem** : på *Fædrelandets* redaktionskontor i Store Købmagergade matrikelnr. 54 (se kort 2, C2).

I trykt udgave: Bind 28 side 333 linje 20

◀ **hvad Tjenester De har viist mig** : hentyder formentlig til, at Giørdvad agerede mellemmand ved produktionen af flere af de pseudonyme skrifter (332,13).

I trykt udgave: Bind 28 side 333 linje 27

◀ **Levin** : Israel Salomon Levin (1810-83), da. filolog, udgiver og litterat; dimitteredes 1829 fra den lærde skole i Randers til Københavns Universitet, hvor han i 1830 tog anden eksamen, hvorfor han fik tillagt den akademiske titel cand.phil.; levede af sit arbejde som litterat og redaktør ved forskellige blade, foretog

løbende ordbogsindsamlinger og videnskabelige sprogstudier og udgav i 1844 en da. grammatik; fungerede fra o. 1844 til 1851 som sekretær for SK og var efter eget udsagn dybt involveret i tilblivelsen af *Stadier paa Livets Vei* (1845), se tekstredigeringen i SKS K6, 86. Foruden *Album af nulevende danske Mænds og Qvinders Haandskrifter* (334,14) havde SK også følgende to bøger af Israel Levin: *Neologerne og de fremmede Ord*, Kbh. 1849, ktl. U 76, og *En Brevvexling. Trykt som Manuscript for Studenterforeningens Medlemmer*, Kbh. 1850, ktl. 972.

I trykt udgave: Bind 28 side 334 linje 3

◀ **mit Værelse** : Fra okt. flyttedag 1844 til april flyttedag 1848 boede SK i barndomshjemmet på Nytorv matrikelnr. 2 (se kort 2, B1-2).

I trykt udgave: Bind 28 side 334 linje 5

◀ **ligger i Kævl med hele Selskabet** : hentyder muligvis til Israel Levins fejde med Chr. Molbech og andre medlemmer af Det holberske Samfund, stiftet 1841, om Ludvig Holbergs ortografi og sprogform i anledning af udgivelsen af det første bind af Holbergs komedier; fejden stod på fra feb. 1844 (se Levins polemiske artikel »Det holbergske Samfund« i *Fædrelandet*, nr. 1492, den 3. feb. 1844, sp. 11961-11964) til maj 1845 (se Levins kritiske anmeldelse af »Betænkning over den holbergske Orthographi af F.L. Liebenberg« i *Fædrelandet*, nr. 1889, den 17. maj 1845, sp. 15142-15143), jf. T.H. Erslew *Supplement til »Almindeligt Forfatter-Lexicon«* bd. 1-3, Kbh. 1858-68; bd. 2, 1864, s. 201.

I trykt udgave: Bind 28 side 334 linje 6

◀ **Levin** : SKs sekretær Israel Levin (334,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 334 linje 13

◀ **Jeg er for gl. til at skrive i Skrivebog** : hermed sigtes til, at SK havde modtaget Israel Levins invitation til at bidrage med en prøve på sin håndskrift til et album med forskellige mænds og kvinders håndskrifter; dette invitationsbrev udsendte Levin i feb. 1845. I Levins håndskrevne forord, dateret »i Novbr. 1845«, til *Album af nulevende danske Mænds og Qvinders Haandskrifter i lithographerede Facsimiler Til Brug ved Skriftlæsning i Skolerne*, Kbh. 1846, ktl. 1955 (forkortet *Album af nulevende danske Mænds og Qvinders Haandskrifter*), findes brevet gengivet, s. [lf.]: »En af Hovedstadens Geistlige, der levende interesserer sig for Undervisningsvæsenet, har for længere Tid siden opfordret mig til Udgivelsen af et hidtil i vor Literatur saagodt som ganske savnet Værk, der kunde øve den voxnere Ungdom i at læse Skrift. / Jeg har derfor, efter at have indhentet Sagkyndiges Betænkning, besluttet at samle et Album af nulevende danske Mænds og Qvinders Haandskrifter i lithographerede Facsimiler, der vel ogsaa i en elegantere Form skulde tilbydes det store Publicum, men dog nærmest være bestemt for den voxnere Ungdom, hvem det, under Øvelsen i Skriftlæsning, tillige skulde gjøre bekjendt med Samtidens meest fortjente Navne i Indskrifter, som kunde indpræge sig i den Unges Sind. / Efter at have forenet mig med nogle indsigtsfulde Mænd om Udvalget af omtrent hundrede Navne til dette Album, for hvis artistiske Udstyr Forlæggeren, Herr Konsthändler B.A. Meyer, vil drage al mulig Omhu, tillader jeg mig herved at oversende Dem indliggende Blanketter med Bøn om at maatte erholde [modtage] en af dem udfyldt fra Deres Haand.« Af forordet fremgår det også, at Levin havde sendt dette brev til »omtrent 130 Herrer og Damer«, s. [I]. – Der sigtes til Levins brev i forordet, »Lectori benevolo!« (lat., »Til den velvillige læser!«), af Hilarius Bogbinder, den pseudonyme udgiver af *Stadier paa Livets Vei*, i SKS 6, 12,22f., jf. SKS K6, 84.

I trykt udgave: Bind 28 side 334 linje 14

◀ **min Haandskrift end som Øvelses Opgave ... komme i Betragtning** : hentyder til Israel Levins brev med invitation til at afgive en prøve på sin håndskrift (334,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 334 linje 15

◀ **Kluderie** : noget kludder, roderi.

I trykt udgave: Bind 28 side 334 linje 18

◀ **i et lille Brev anmodede mig om mine opbyggelige Taler** : Et sådant brev fra Israel Levin til SK synes ikke at være bevaret. – **mine opbyggelige Taler**: sammenholdt med SKs svar til Israel Levin i Brev 214, i SKS 28, 335f., kan det ikke afgøres, hvilket el. hvilke af de seks hefter med opbyggelige taler fra 1843 og 1844 (335,16), Levin har anmodet om.

I trykt udgave: Bind 28 side 334 linje 21

◀ **Skalkefærd** : listig el. skælmsk adfærd, handlemåde.

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 1

◀ **Svaret ... sender det herved** : sigter til Brev 214, i SKS 28, 335f.

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 2

◀ **en Jabroder** : person, som til stadighed slutter sig til andres ord, ikke udtrykker nogen selvstændig mening.

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 6

◀ **Hermed en Pakke** : Indholdet af pakken må formodes at være korrekturark til *Stadier paa Livets Vei* (1845), se tekstredigeringen i SKS K6, 85f. – Når bortses fra *Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger* (1849), deltog Israel Levin i korrekturlæsning af samtlige bøger fra *Tre Taler ved tænkte Leiligheder* og *Stadier paa Livets Vei* (1845) til *Til Selvprøvelse Samtiden anbefalet* (1851).

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 9

◀ **Farvegaden 142. 1ste Sahl** : If. folketællingen feb. 1845 (Vestre kvarter) var Israel Levin logerende hos en enke ved navn Marie Foss i Farvegade matrikelnr. 142, 1. sal (se kort 2, A2); det anføres, at han var 35 år gammel, ugift, f. i Aarhus, cand.philos. (334,3) og levede af »Information« dvs. af undervisning.

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 9

◀ **Levin** : SKs sekretær Israel Levin (334,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 13

◀ **mine opbyggelige Taler** : sigter til følgende seks hefter: *To opbyggelige Taler* 1843, *Tre opbyggelige Taler* 1843 og *Fire opbyggelige Taler* 1843 samt *To opbyggelige Taler* 1844, *Tre opbyggelige Taler* 1844 og *Fire opbyggelige Taler* 1844, i SKS 5, 9-381. Hvilket el. hvilke af de seks hefter Levin har anmodet om, lader sig ikke afgøre.

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 16

◀ **Forelskelse gjør blind (...) den gjør seende** : sml. følgende passager i første bog af F.C. Sibbern *Om Elskov eller Kjerlighed imellem Mand og Qvinde*, Kbh. 1819, s. 18: »Elskeren er i sin Kjerlighed en Seer, der formaaer igjennem det ydre Dække at skue ind til Hjertet i det andet Væsen. Et lykkeligt Seerblik hører til at vække den ægte Elskov.« Og videre s. 19: »Vistnok [sandt nok] kan Kjerlighed, uagtet den efter sin indre Natur og Væsen gjør seende, dog undertiden bringe et Individ til at hildes i Vildfarelse og Blindhed, ligesom en filosofisk Grunden og Stræben ei sjældent førte til Sværmerie eller Ideeforvirring, uagtet Philosophie og filosofisk Grunden dog netop er det, der oplader [åbner] Aandens høiere Øie og gjør ægte seende.«

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 18

◀ **destoværre** : desværre.

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 19

◀ **seer Græsset gro** : variation af talemåden 'at høre græsset gro', der bl.a. betyder at være meget klog, at have usædvanlige evner (jf. *Dansk Ordbog*, udg. af Videnskabernes Selskabs Bestyrelse, bd. 2, Kbh. 1802, s. 426). Udtrykket har rod i nordisk mytologi, hvor det om guden Heimdal fortællendes, at han kan høre græsset gro på jorden (Snorre Sturlusons edda, 2. del: *Gylfaginning* 26).

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 20

◀ **Styrelsens Finger** : udtryk for den forestilling, at man kan se Guds handlen el. indgriben i livet el. se Guds styrelse med en i livet. Udtrykket bliver også reflekteret i talemåden 'Jeg ser Guds finger deri', jf. E. Mau *Dansk Ordsprogs-Skat* bd. 1-2, Kbh. 1879; bd. 1, s. 220. – **Styrelsens**: Guds styrelse, sml. kap. 2, andet afsnit, »Hvad Skriften lærer om Guds Forsyn og de skabte Tings Opholdelse«, § 3, i *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion, indrettet til Brug i de danske Skoler* (af N.E. Balle og C.B. Bastholm, gerne omtalt som *Balles Lærebog*), Kbh. 1824 [1791], ktl. 183, s. 23: »Gud, som er Verdens Herre og Regent, bestyrer med Viisdom og Godhed, hvadsomhelst der skeer i Verden, saa at baade det Gode og det Onde faaer et saadant Udfald, som han finder tienligst [mest formålstjenligt, gavnligest]«, og § 5, s. 24f.: »Hvad der møder os i Livet, enten det er sørgeligt eller glædeligt, bliver os tilskikket af Gud i de bedste Hensigter, saa at vi altid have Aarsag til at være fornøiede med hans Regiering og Bestyrelse.«

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 21

◀ **Tegn og underlige Gjerninger** : tegn og underfulde gerninger el. tegn og undergerninger, fast udtryk i NT, se fx Matt 24,24; Joh 4,48; ApG 6,8; Rom 15,19; 2 Kor 12,12; Hebr 2,4 (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 22

◀ **det Tilkommende i Forklarelsens Sky** : formentlig allusion til beretningen i Matt 17,1-9 om Jesu forklarelse, transfiguration el. forvandling på bjerget, hvor Jesus var sammen med sine apostle Peter, Jakob og Johannes, og hvor Moses og Elias viste sig for dem og talte med Jesus. Og videre, mens Jesus talte med Peter, fortælles det: »da overskyggede dem en klar Sky; og see, en Røst kom fra Skyen, som sagde: denne er min Søn, den elskelige, i hvilken jeg haver Behagelighed [velbehag]; hører ham«, v. 5 (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 23

◀ **lytter (...) ud** : el. udlytter, opfanger, opfatter, lytter sig til.

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 24

◀ **Søndagsbarnet** : den person, der if. folketroen er udstyret med særlige evner, navnlig synskhed, el. den person, som er særlig heldig udstyret fra naturens hånd, har heldet med sig, har et opvakt lyst hoved og et glad sind.

I trykt udgave: Bind 28 side 335 linje 27

◀ **Jacob Böhmes Øie første Gang ... betragte Sollysets Reflex paa en Tintalerken** : se fx anden del («von Anno 1500. biß 1688»), 17. bog, kap. 19, § 4, i *Gottfrid Arnolds Unparteyische Kirchen- und Ketzer-Historie / von Anfang des Neuen Testaments biß auff das Jahr Christi 1688* bd. 1-2 i fire dele, Frankfurt am Main 1699-1700, ktl. 154-155; bd. 1, s. 658, sp. 1. Se også tredje del («Neuere Philosophie»), første afsnit, kap. B »Jacob Böhme«, i G.W.F. Hegels *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie*, udg. af C.L. Michelet, bd. 1-3, Berlin 1833-36, ktl. 557-559; bd. 3, i *Georg Wilhelm Friedrich Hegel's Werke. Vollständige Ausgabe* bd. 1-18, Berlin 1832-45; bd. 15, s. 299, hvor Hegel med citater fra *Jacob Böhmens Leben und Schriften nach seinen Werken* (1715) om Böhme skriver: »Er erzählt nämlich: Er sah ein blankgescheuertes zinnernes Geräthe im Zimmer; und 'durch den gählichen Anblick des lieblichen jovialen Scheins' dieses Metalls ward er (zu einer Beschauung, und Entrückung seines astralischen Geistes) 'in den Mittelpunkt der geheimen Natur' und in das Licht des göttlichen Wesens 'eingeführt'.« - **Jacob Böhmes**: (1575-1624), ty. skomager, filosof og kristen mystiker.

I trykt udgave: Bind 28 side 336 linje 1

◀ **Deres linguistiske Studium** : sigter til Israel Levins studier over det da. sprog (334,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 336 linje 5

◀ **Deres Billet** : Denne billet, dvs. denne korte skriftlige meddelelse, fra Israel Levin til SK synes ikke at være bevaret.

I trykt udgave: Bind 28 side 336 linje 9

◀ **mit eneste Exemplar** : I sit bibliotek havde SK ét eksemplar af *To opbyggelige Taler* 1843, ktl. 2117; to eksemplarer af *Tre opbyggelige Taler* 1843, ktl. 2118-2119; og ét eksemplar af *Fire opbyggelige Taler* 1843, ktl. 2120; samt en særudgave af de ni første taler, ktl. 2121; og han havde to eksemplarer af *To opbyggelige Taler* 1844, ktl. 2127-2128; ét eksemplar af *Tre opbyggelige Taler* 1844, ktl. 2129; og tre eksemplarer af *Fire opbyggelige Taler* 1844, ktl. 2130-2132.

I trykt udgave: Bind 28 side 336 linje 12

◀ **Levin** : SKs sekretær Israel Levin (334,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 336 linje 18

◀ **min Taksigelse** : SKs vedlagte taksigelse synes ikke at være bevaret.

I trykt udgave: Bind 28 side 336 linje 20

◀ **Vederlag for Arbejdet og Tiden** : Der er formentlig tale om vederlag for Israel Levins arbejde og tid i forbindelse med udarbejdelsen af *Stadier paa Livets Vei* (335,9).

I trykt udgave: Bind 28 side 336 linje 21

◀ **Enhver Forevigelse af Skriftegnene frabedes** : hentyder til Israel Levins brev med invitation til at afgive en prøve på sin håndskrift (334,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 336 linje 23

◀ **egenhændigt** : angiver, at brevet er egenhændigt overbragt af SK.

I trykt udgave: Bind 28 side 336 linje 27

◀ **den forlorne Literatus** : den fortabte litterat.

I trykt udgave: Bind 28 side 337 linje 3

◀ **»Skriftlæsning«** : hentyder til Israel Levins brev med invitation til at afgive en prøve på sin håndskrift (334,14).

I trykt udgave: Bind 28 side 337 linje 5

◀ **Cand. I Levin** : SKs sekretær Israel Levin, der blev cand.phil. i 1830 (334,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 337 linje 9

◀ **Høistærede** : særdeles ærede; alm. brugt i ærbødig tiltale (især i brevoverskrifter), gerne til en person, der ikke er omfattet af rangforordningen af 14. okt. 1746 (med ændringer ved bekendtgørelse af 12. aug. 1808).

I trykt udgave: Bind 28 side 337 linje 11

◀ **tager De paa Landet?** : Hvor Israel Levin tog på landet om sommeren, er ikke identificeret.

I trykt udgave: Bind 28 side 337 linje 12

◀ **Ærb.** : ærbødige.

I trykt udgave: Bind 28 side 337 linje 18

◀ **Cand. I. Levin** : SKs sekretær Israel Levin, der blev cand.phil. i 1830 (334,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 337 linje 21

◀ **Høistærede** : 337,11.

I trykt udgave: Bind 28 side 338 linje 2

◀ **I. Levin** : SKs sekretær Israel Levin (334,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 338 linje 9

◀ **Høistærede** : 337,11.

I trykt udgave: Bind 28 side 338 linje 11

◀ **ingen Correctur modtaget** : Til hvilken bog der ikke er modtaget korrektur, kan ikke entydigt afgøres, men der er måske tale om korrektoren til *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (1846), der blev korrekturlæst af SK og Levin i jan. og begyndelsen af feb. 1846, se tekstredogørelsen i SKS K7, 77-86.

I trykt udgave: Bind 28 side 338 linje 12

◀ **ærb.** : ærbødigst, sml. Brev 218, i SKS 28, 338,6.

I trykt udgave: Bind 28 side 338 linje 14

◀ **I Levin** : SKs sekretær Israel Levin (334,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 338 linje 15

◀ **Høistærede** : 337,11.

I trykt udgave: Bind 28 side 339 linje 3

◀ **Man venter i Trykkeriet** : Hvad der ventes på i Bianco Lunos Bogtrykkeri (339,21), kan ikke afgøres (338,12).

I trykt udgave: Bind 28 side 339 linje 4

◀ **Cand. I. Levin** : SKs sekretær Israel Levin, der blev cand.phil. i 1830 (334,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 339 linje 12

◀ **Høistærede** : 337,11.

I trykt udgave: Bind 28 side 339 linje 15

◀ **til Hr Boghandler Philipsen ... Rest-Oplaget af mine opbyggelige Taler** : sigter til, at boghandler P.G. Philipsen (347,23) i foråret 1845 tog initiativ til at opkøbe samtlige restoplag af alle seks hefter med opbyggelige taler (335,16) for på sit eget forlag at udgive dem samlet i ét bind, se følgende kvittering, dateret den 10. maj 1845, af SK skrevet på et blad og af Philipsen underskrevet: »Af Hr Mag. S. Kierkegaard har jeg under Dags Dato købt Rest-Oplaget af hans 18 opbyggelige Taler. Saasnart dermed første Oplag er udsolgt er Skriftet atter Hr Magisterens Eiendom« (KA, D pk. 7 læg 8). Samlebindet med de seks hefter, der blev udgivet med et nytrykt fællestitelblad, *Atten opbyggelige Taler* af S. Kierkegaard, Kbh. 1843-1845, og med en indholdsfortegnelse, udkom den 28. maj 1845, formentlig i et oplag på 278 eksemplarer. Se tekstreddegørelsen til *To opbyggelige Taler* 1843 i SKS K5, 22 og 27; se i øvrigt hele afsnittet »*Atten opbyggelige Taler*« i samme tekstreddegørelse i SKS K5, 22-28. – P.G. Philipsen havde været kommissionær for salget af de *Tre* og *Fire opbyggelige Taler* 1843 samt af de *To* og *Tre* og *Fire opbyggelige Taler* 1844, mens C.A. Reitzel havde fungeret som kommissionær for salget af de *To opbyggelige Taler* 1843 (346,2). Om SKs senere og forgæves forhandlinger med P.G. Philipsen om udgivelse af et nyt oplag af *Enten – Eller*, se korrespondancen herom ml. Philipsen og SK, Brev 226-229, i SKS 28, 347-349; og jf. tekstreddegørelsen i SKS 2-3, 63.

I trykt udgave: Bind 28 side 339 linje 16

◀ **de hos Dem beroende Exemplarer** : I foråret 1845 var der hos bogtrykker Bianco Luno (339,21) et samlet restoplag på i alt 1.300 eksemplarer, der fordelte sig således på de enkelte hefter: 200 eksemplarer af *To opbyggelige Taler* 1843, 300 af *Tre opbyggelige Taler* 1843 og 200 af *Fire opbyggelige Taler* 1843 samt 200 eksemplarer hhv. af *To opbyggelige Taler* 1844, af *Tre opbyggelige Taler* 1844 og af *Fire opbyggelige Taler* 1844. Se »Skema 2. Oplag og salg« i tekstreddegørelsen til *To opbyggelige Taler* 1843 i SKS K5, 31. Det var alm. praksis, at en forfatter, der – som SK – var sin egen forlægger, kunne lade den del af trykoplaget, der ikke blev sendt som salgsoplag til kommissionæren, blive liggende på lager hos bogtrykkeren.

I trykt udgave: Bind 28 side 339 linje 18

◀ **d. 10 Mai 1845** : 339,16.

I trykt udgave: Bind 28 side 339 linje 19

◀ **Bogtrykker Bianco Luno** : Christian Peter Bianco Luno (1795-1852), da. bogtrykker; opnåede i 1831 privilegium til at oprette et nyt bogtrykkeri i København. Trykkeriet, der siden 1838 havde haft til huse i Østergade (se kort 2, C2), var i teknisk og typografisk henseende forud for de andre københavnske bogtrykkere; i 1847 blev Bianco Luno udnævnt til kgl. hofbogtrykker. På nær *Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger* (1849), der blev fremstillet hos bogtrykker Louis Klein, blev alle SKs bøger produceret hos Bianco Luno.

I trykt udgave: Bind 28 side 339 linje 21

◀ **S. T.** : en i tiden alm. udbredt forkortelse for det lat. udtryk 'salvo titulo', med udeladelse el. forbehold for mulig fejlagtig anvendelse af titlen. Forkortelsen blev hyppigt anvendt ved udskrift på breve, men også ved dedikationer.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 2

◀ **Magister S. Kierkegaard** : SK erhvervede den 29. sept. 1841 den filosofiske magistergrad på afhandlingen *Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates*, i SKS 1, 59-357.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 3

◀ **d. 30. Juli 1847** : I begyndelsen af aug. 1847 skriver SK et brev til forlagsboghandler C.A. Reitzel (346,2) med en opgørelse over restoplagene af de fleste af de bøger, Reitzel har haft i kommission, med henblik på at sælge disse restoplag til ham, idet SK ønskede at overgå fra at være kommissionærforfatter til at være honorarforfatter. Se Brev 224, fra SK til C.A. Reitzel, i SKS 28, 341-345, hvor SK direkte henviser til dette brev fra Bianco Luno (345,3).

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 4

◀ **Magisterens ærede Forespørgsel om Restoplaget** : SK havde forespurgt Bianco Luno om disse oplysninger, fordi han skulle bruge dem i tilbuddet om salg af diverse restoplag til C.A. Reitzel, se

foregående kommentar og Brev 224, i SKS 28, 341-345.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 5

◀ **»Begrebet Angst«** : *Begrebet Angest*, af pseudonymen Vigilius Haufniensis, var blevet produceret i Bianco Lunos Bogtrykkeri med J.F. Giødwad (331,21) som mellemmand, se tekstreddegørelsen i SKS K4, 332. Bogen var færdig fra trykkeriet den 11. juni og udkom den 17. juni 1844, se tekstreddegørelsen i SKS K4, 307.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 7

◀ **»Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift«** : *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*, af pseudonymen Johannes Climacus, udg. af S. Kierkegaard, var blevet produceret i Bianco Lunos Bogtrykkeri; da SK ved dette pseudonyme skrift var udgiver, havde han selv i sin tid indleveret manuskriptet til Bianco Lunos Bogtrykkeri, se tekstreddegørelsen i SKS K7, 92. Bogen var færdig fra trykkeriet den 20. feb. og udkom den 27. feb. 1846, se tekstreddegørelsen i SKS K7, 7.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 8

◀ **af »Begrebet Angst« er trykt 250 Exemplarer** : Der er tale om et usædvanligt lille trykoplæg set i forhold til, at de øvrige pseudonyme skrifter udkom i oplag a 525 el. 500 eksemplarer, sml. tekstreddegørelsen til *Begrebet Angest* i SKS K4, 332.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 10

◀ **247 ere leverede til Hr. Reitzel** : If. SKs opgørelse i brev fra begyndelsen af aug. 1847 til forlagsboghandler C.A. Reitzel (346,2) var der da af dette salgsoplæg af *Begrebet Angest* et restoplæg på 85 eksemplarer, se Brev 224, i SKS 28, 344,21f.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 10

◀ **3 Exemplarer afgivne til det Kongl. og til Universitets Bibliotheket** : Det påhvilede bogtrykkeren at sørge for pligtaflevering af frieksemplarer til de to biblioteker. Jf. følgende bestemmelse i § 1 i forordning af 20. jan. 1832: »Den Forpligtelse, som Vor Forordning af 19de Januar 1821 har paalagt Enhver, paa hvis Forlag eller Bekostning et Skrift udkommer, til at aflevere Frie-Exemplarer af samme til det store Kongelige Bibliothek samt til Kiøbenhavns Universitets Bibliothek, skal for Fremtiden paahvile den Bogtrykker, i hvis Officin [bogtrykkeri] Skriftet trykkes.« Se endvidere følgende bestemmelse i forordningens § 2, at det er en forpligtelse af alle trykte skrifter »at afgive to uindbundne Exemplarer til det store Kongelige Bibliothek, det ene paa Skrivpapir, og til Universitets-Bibliotheket eet, ligeledes uindbundet, Exemplar, der skal være paa Skrivpapir«. Her citeret efter E.C. Werlauff *Historiske Efterretninger om det store kongelige Bibliothek i Kiøbenhavn*, 2. forøgede og fortsatte udg., Kbh. 1844 [1825], ktl. 971, s. 363-365.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 11

◀ **af »Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift« er trykt 500 Exemplarer** : If. C.A. Reitzels tilføjelse på SKs opgørelse fra begyndelsen af aug. 1847 var der på det tidspunkt af salgsoplaget på 496 eksemplarer (340,14) et restoplæg på 381 eksemplarer, se Brev 224, i SKS 28, 344,24.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 13

◀ **Magisteren har modtaget 6** : Ved sin død havde SK to eksemplarer af bogen i sit bibliotek, se ktl. 2139 og 2140. Han sendte sin ældre bror P.C. Kierkegaard et eksemplar, se Brev 16, i SKS 28, 34,13f. Og han sendte fire eksemplarer med dedikation til hhv. J.L. Heiberg, J.P. Mynster, F.C. Sibbern og A.S. Ørsted, se Dedikation 26-29, i SKS 28, 498-500.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 14

◀ **Hr. Reitzel Resten, nemlig 1846 Febr. 28 ... 250, og Juli 11 ... 244** : I sit brev fra begyndelsen af aug. 1847 til C.A. Reitzel (346,2) anfører SK disse oplysninger, se Brev 224, i SKS 28, 345,3f.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 14

◀ **Bianco Luno** : bogtrykker Christian Peter Bianco Luno (339,21).

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 19

◀ **S. T.** : 'salvo titulo' (340,2).

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 20

◀ **Nytorv. 2** : Fra okt. flyttedag 1844 til april flyttedag 1848 boede SK i barndomshjemmet på Nytorv matrikelnr. 2 (se kort 2, B1-2).

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 22

◀ **Høistærede** : 337,11. Brevets modtager er formentlig bogtrykker Bianco Luno (339,21).

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 24

◀ **Hermed følger Manuscript. Trykningen ... som i medfølgende Bog** : Der er formentlig tale om manuskriptet til »Ypperstepræsten« - »Tolderen« - »Synderinden«, *tre Taler ved Altergangen om Fredagen*, der blev indleveret til Bianco Lunos Bogtrykkeri som trykmanuskript den 29. okt. 1849, se tekstreddegørelsen i SKS K11, 253. Den bog, der fulgte med manuskriptet har formentlig været et af hefterne med opbyggelige taler fra 1843 el. 1844 (335,16). Da SK den 6. marts 1848 indleverede manuskriptet til *Christelige Taler* til Bianco Lunos Bogtrykkeri, havde han på titelbladet til den fjerde afdeling »Taler ved Altergang om Fredagen« i øverste venstre højre skrevet: »NB. Denne Afdeling sættes med saadan Skrift som 2 opbyggelige Taler 1844«, se tekstreddegørelsen i SKS K10, 74 med illustration 12. Og da SK den 17. april 1849 afleverede manuskriptet til *Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen. Tre gudelige Taler* til Bianco Lunos Bogtrykkeri, medfulgte det første hefte med opbyggelige taler, jf. bemærkningen skrevet af SK på trykmanuskriptets titelblad: »Format og Tryk som to opbyggelige Taler 1843; 20 Exemplarer paa tyndt Velin«, og anmodningen skrevet af SK på førstekorrekturens titelblad: »Maa jeg ikke faae de opbl. Taler tilbage, som De fik til at sætte efter«; se tekstreddegørelsen i SKS K11, 17 med illustration 2, 19 med illustration 3, og 27. Ligeledes tyder alt på, at SK, da han i midten af juli 1851 indleverede manuskriptet til *To Taler ved Altergangen om Fredagen* som trykmanuskript til Bianco Lunos Bogtrykkeri, lod medfølge en af de omtalte hefter med opbyggelige taler som skabelon, se tekstreddegørelsen i SKS K12, 352f.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 25

◀ **Oplaget som sædvanligt 525** : If. Bianco Lunos *Erindringsbog for 1849* blev »Ypperstepræsten« - »Tolderen« - »Synderinden« (1849) trykt i et oplag på 525 eksemplarer, se tekstreddegørelsen i SKS K11, 274 med note 4. - **som sædvanligt**: If. en regning fra Bianco Luno af 10. marts 1847 fremgår det, at *Opbyggelige Taler i forskellig Aand* (1847) blev trykt i 525 eksemplarer (345,12), se tekstreddegørelsen i SKS K8, 195. Oplagsstørrelsen på *Kjerlighedens Gjerninger* (1847) kendes ikke, men har antageligt være på 525 eksemplarer, se tekstreddegørelsen i SKS K9, 95. Det samme gør sig gældende for *Christelige Taler* (1848), se tekstreddegørelsen i SKS K10, 78, for *Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen* (1849), se tekstreddegørelsen i SKS K11, 29f., og for *Sygdommen til Døden* (1849), se tekstreddegørelsen i SKS K11, 178. I øvrigt blev både *Indøvelse i Christendom* (1850) og *En opbyggelig Tale* (1850) trykt i 525 eksemplarer, se tekstreddegørelserne i SKS K12,106 med note 4, og 311 med note 4.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 26

◀ **20 paa tyndt Velin, som sædvanligt** : If. særskilt regning af 12. nov. 1849 fra Bianco Lunos Bogtrykkeri til SK (KA, D pk. 7 læg 4) betalte SK selv for papiret til trykning af 20 eksemplarer af »Ypperstepræsten« - »Tolderen« - »Synderinden« (1849) på velin beregnet til gaver, se tekstreddegørelsen i SKS K11, 274 note 4. - **som sædvanligt**: If. regning af 10. marts 1847 (345,12) blev der trykt 20 eksemplarer af *Opbyggelige Taler i forskellig Aand* (1847) på velin, se tekstreddegørelsen i SKS K8, 195. Det samme formodes at være tilfældet for *Kjerlighedens Gjerninger* (1847), se tekstreddegørelsen i SKS K9, 95, og for *Christelige Taler* (1848), se tekstreddegørelsen i SKS K10, 78. At der af *Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen* (1829) blev trykt et særplag på 20 eksemplarer på velin, vides fra SKs bemærkning på trykmanuskriptets titelblad (340,25). If. særskilt regning af 24. juli 1849 fra Bianco Lunos Bogtrykkeri til SK (KA, D pk. 7, læg 4) betalte SK selv for papiret til trykning af 20 eksemplarer på velin af *Sygdommen til Døden* (1849), se tekstreddegørelsen i SKS K11, 178 note 4. I øvrigt blev der også af *Indøvelse i Christendom* (1850) trykt 20 særeksemplarer på velin, se tekstreddegørelsen i SKS K12, 106 noten med henvisning til særskilt regning af 22. sept. 1850 (KA, D pk. 7, læg 4), hvorimod der af *En opbyggelig Tale* (1850) blev trykt 25 eksemplarer på velin, se tekstreddegørelsen i SKS K12, 311 note 4 med henvisning til særskilt regning af 31. dec. 1850 (KA, D pk. 7 læg 4) fra Bianco Luno til SK.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 26

◀ **Reitzels Forlag** : dvs. universitetsboghandler C.A. Reitzels Forlag (346,2). Når SK eksplicit noterer dette i brevet, skyldes det formentlig dårlig erfaring fra *Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen* (1849), hvor det vedlagte eksemplar af et af de hefter med opbyggelige taler 1843-44, som var udkommet i kommission hos P.G. Philipsen (339,16), medførte følgende fejl på førstekorrekturens titelblad: »Faaes hos Boghandler P.G. Philipsen«, hvilket blev rettet til: »Paa Universitetsboghandler C.A. Reitzels Forlag«, se tekstreddegørelsen i SKS K11, 9 med illustration 1 og 19 med illustration 3. I øvrigt indtraf den samme fejl ved sætningen af *To Taler ved Altergangen om Fredagen* (1851), se tekstreddegørelsen i SKS K12, 352f.

I trykt udgave: Bind 28 side 340 linje 27

◀ **udmærker** : kendetegner.

I trykt udgave: Bind 28 side 341 linje 3

◀ **Bianco-Lunos Officin** : Bianco Lunos Bogtrykkeri (339,21).

I trykt udgave: Bind 28 side 341 linje 4

◀ **Høistærede** : 337,11. Brevet er til forlagsboghandler C.A. Reitzel (346,2).

I trykt udgave: Bind 28 side 341 linje 7

◀ **Mit Forlangende** : ved salget af restoplagene til forlagsboghandler C.A. Reitzel (345,25).

I trykt udgave: Bind 28 side 341 linje 8

◀ **»Frygt og Bæven«** : *Frygt og Bæven*, af pseudonymen Johannes de silentio, var udkommet den 16. okt. 1843 i et trykoplæg formentlig på 525 eksemplarer, se tekstredøgørelsen i SKS K4, 75 og 97f. Bogen var i kommission hos C.A. Reitzel.

I trykt udgave: Bind 28 side 341 linje 11

◀ **Rest-Oplag hos Dem selv** : resten af det salgsoplæg, C.A. Reitzel havde modtaget ved udgivelsen i okt. 1843 el. siden havde modtaget. – I sin skrivelse af 9. juli 1847 sendte bogtrykker Bianco Luno (339,21) en opgørelse til C.A. Reitzel med angivelse af det restoplæg, som berøede hos Luno af følgende skrifter: 191 eksemplarer af *Frygt og Bæven*; 122 af *Forord*; 215 af *Gjentagelsen*; 172 af *Stadier paa Livets Vei*; 200 af *Philosophiske Smuler*; 170 af *En literair Anmeldelse*; 226 af *Tre Taler ved tænkte Leiligheder*; samt 176 af *Opbyggelige Taler i forskjellig Stil og Aand* (dvs. *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* (345,12)). Til venstre for hver af disse titler har Reitzel efter modtagelsen noteret størrelsen på de restoplæg, der berøede hos ham, nemlig 13 eksemplarer af *Frygt og Bæven*; 195 af *Forord*; 38 af *Gjentagelsen*; 108 af *Stadier paa Livets Vei*; 96 af *Philosophiske Smuler*; 224 af *En literair Anmeldelse*; 93 af *Tre Taler ved tænkte Leiligheder*; og 300 af *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand*. Herefter har Reitzel ladet opgørelsen tilgå SK, der nederst på brevet har skrevet: »NB. Begrebet 'Angest' er slet ikke anført. / NB. Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift er slet ikke anført.« (KA, D pk. 7 læg 5.) Når bortses fra oplægstallene for *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand*, genfindes både de af Luno og de af Reitzel angivne restoplæg i SKs oversigt og i samme rækkefølge.

I trykt udgave: Bind 28 side 341 linje 12

◀ **Luno** : bogtrykker Bianco Luno (339,21). Restoplaget hos Bianco Luno udgør differencen ml. trykoplaget og salgsoplaget. Det var alm. praksis, at en forfatter, der – som SK – var sin egen forlægger, kunne lade den del af trykoplaget, der ikke blev sendt som salgsoplæg til kommissionæren, blive liggende på lager hos bogtrykkeren.

I trykt udgave: Bind 28 side 341 linje 13

◀ **1rd**: rigsdaler. Den da. møntfod var ved forordning af 31. juli 1818 delt i rigsbankdaler (i samtiden ofte blot kaldt 'rigsdaler' og forkortet 'rd.'), mark (forkortet 'mk.') og skilling (forkortet 'sk.'), i 1875 afløst af kroner (2 kroner for 1 rigsdaler). Der gik 16 skilling på en mark, og 96 skilling, svarende til 6 mark, på 1 rigsbankdaler. I Hof- og Stadsretten havde en dommer 1.200-1.800 og en fuldmægtig 400-500 rd. i årsløn. En pige i huset fik højst 30 rd. om året foruden kost og logi. Et par sko kostede 3 rd. og et pund rugbrød 2-4 sk.

I trykt udgave: Bind 28 side 341 linje 14

◀ **»Forord«** : *Forord*, af pseudonymen Nicolaus Notabene, var udkommet den 17. juni 1844 i et trykoplæg på 525 eksemplarer, se tekstredøgørelsen i SKS K4, 533 og 562. Bogen var i kommission hos C.A. Reitzel.

I trykt udgave: Bind 28 side 341 linje 15

◀ **Bogladeprisen er ... 3M8 B** : dvs. 3 mk. 8 sk. svarende til 56 sk., hvilket er den bogladepris, der angives i tekstredøgørelsen i SKS K4, 533. – **M...B**: alm. betegnelse for mark og skilling.

I trykt udgave: Bind 28 side 341 linje 19

◀ **»Gjentagelsen«** : *Gjentagelsen*, af pseudonymen Constantin Constantius, var udkommet den 16. okt. 1843 i et trykoplæg formentlig på 525 eksemplarer, se tekstredøgørelsen i SKS K4, 7 og 29. Bogen var i kommission hos C.A. Reitzel.

I trykt udgave: Bind 28 side 341 linje 21

◀ »**Stadier paa Livets Vei.**◀ : *Stadier paa Livets Vei*, udg. af pseudonymen Hilarius Bogbinder, var udkommet den 30. april 1845 i et trykoplæg på 525 eksemplarer, se tekstredegørelsen i SKS K6, 7 og 88. Bogen var i kommission hos C.A. Reitzel.

I trykt udgave: Bind 28 side 344 linje 4

◀ »**Philosophiske Smuler**◀ : *Philosophiske Smuler*, af pseudonymen Johannes Climacus (344,24), udg. af S. Kierkegaard, var udkommet den 13. juni 1844 i et trykoplæg formentlig på 500 eksemplarer, se tekstredegørelsen i SKS K4, 171 og 195. Bogen var i kommission hos C.A. Reitzel.

I trykt udgave: Bind 28 side 344 linje 8

◀ »**En literair Anmeldelse**◀ : *En literair Anmeldelse* var udkommet den 30. marts 1846 i et trykoplæg på 525 eksemplarer, se tekstredegørelsen i SKS K8, 7 og 45. Bogen var i kommission hos C.A. Reitzel.

I trykt udgave: Bind 28 side 344 linje 12

◀ »**Tre Taler ved tænkte Leiligheder**◀ : *Tre Taler ved tænkte Leiligheder* var udkommet den 29. april 1845 i et trykoplæg formentlig på 500 eksemplarer, se tekstredegørelsen i SKS K5, 381 og 402. Bogen var i kommission hos C.A. Reitzel.

I trykt udgave: Bind 28 side 344 linje 16

◀ »**Begrebet »Angest**◀ : *Begrebet Angest*, af pseudonymen Vigilius Haufniensis, var udkommet den 17. juni 1844 i et trykoplæg på 250 eksemplarer, se tekstredegørelsen i SKS K4, 307 og 332, samt Brev 222 af 30. juli 1847 fra Bianco Luno til SK, i SKS 28, 340,10. Bogen var i kommission hos C.A. Reitzel.

I trykt udgave: Bind 28 side 344 linje 21

◀ »**Climaci Efterskrift 381 Exp a 3 Rbdlr** : *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*, af pseudonymen Johannes Climacus (se nedenfor), udg. af S. Kierkegaard, var udkommet den 27. feb. 1846 i et trykoplæg på 500 eksemplarer, se tekstredegørelsen i SKS K7, 7 og 93. Bogen var i kommission hos C.A. Reitzel. SK skriver lige efter oversigten, at han ikke kan afgøre restoplæget af *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*. C.A. Reitzel har derfor noteret til de videre forhandlinger, at restoplæget er på 381 eksemplarer, og at bogladeprisen er 3 rigsbankdaler (341,14), jf. tekstredegørelsen i SKS K7, 7. - **Climaci**: lat., genitiv af Climacus, dvs. Johannes Climacus. Navnet Climacus hentyder formentlig til den gr. teolog og munk Johannes Klimax el. på lat. Climacus (o. 525-616), der levede 40 år som eneboer ved foden af Sinajbjerg og var forfatter til værket *Κλίμαξ τοῦ παραδείσου* (gr. (Klímax toû paradeísou), på lat. *Scala paradisi, Paradisstigen*), heraf hans tilnavn; se i øvrigt den fyldigere kommentar i SKS K4, 197.

I trykt udgave: Bind 28 side 344 linje 24

◀ »**Opbyggelige Taler** : *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* var udkommet den 13. marts 1847 i et trykoplæg på 525 eksemplarer, se tekstredegørelsen i SKS K8, 153 og 195. Bogen var til en begyndelse i kommission hos C.A. Reitzel.

I trykt udgave: Bind 28 side 344 linje 25

◀ »**22½ Ark** : *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* er på 364 sider svarende til 22¾ ark a 16 sider.

I trykt udgave: Bind 28 side 344 linje 25

◀ »**225** : dvs. 225 rd. (341,14), i blyant noteret af C.A. Reitzel for at minde sig selv om, at han skulle betale SK et forfatterhonorar på 225 rd. for *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand*, når den overgik fra at være en kommissionsbog til at blive en honorarbog (345,25).

I trykt udgave: Bind 28 side 344 linje 25

◀ »**87** : dvs. 87 rd., i blyant noteret af C.A. Reitzel på brevet for at huske sig selv på, at han ud over forfatterhonoraret på 225 rd. skulle refundere SK de 87 rd., han allerede havde betalt Bianco Luno for papiret (345,15).

I trykt udgave: Bind 28 side 344 linje 26

◀ »**Lunos Brev af 30 Juli 47** : sigter til brev af 30. juli 1847 fra Bianco Luno til SK, se Brev 222 i SKS 28, 340.

I trykt udgave: Bind 28 side 345 linje 3

◀ »**Deres Opgjørelse af 4^d Mai 47** : Opgjørelsen af mellemværendet ml. SK og C.A. Reitzel pr. 4. maj 1847,

anført i debet og kredit, findes i Kierkegaard Arkivet (KA, D pk. 7 læg 6). Af opgørelsen fremgår det, at C.A. Reitzel den 25. Feb. 1846 havde modtaget 250 eksemplarer af *Afsluttende uvidenskabelige Efterskrift*, og at der pr. 4. maj 1847 var en beholdning på 89 + 49 eksemplarer af *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*. Lægges disse 138 eksemplarer til de 244, som Reitzel (if. brevet af 30. juli 1847 fra Bianco Luno) senere modtog, giver det et restoplæg pr. 4. maj 1847 på 382 eksemplarer (344,24).

I trykt udgave: Bind 28 side 345 linje 4

◀ **»opbyggelige Taler i forskjellig Stil og Aand«** : sigter til *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* (344,25), som i renskriften, ms. 4.1, bærer titlen *Opbyggelige Taler i forskjellig Stil og Aand*, se tekstredigeringen i SKS K8, 173, 177, 183 og 185 med illustration 15. If. opgørelserne fra Bianco Luno og C.A. Reitzel beroede der et restoplæg hos dem på hhv. 176 og 300, i alt 476 eksemplarer (341,12). If. Bianco Lunos regning af 10. marts 1847 (345,14) var bogen blevet trykt i 525 eksemplarer på trykpapir til salg og i 20 eksemplarer på velin til gaver; se tekstredigeringen i SKS K8, 195.

I trykt udgave: Bind 28 side 345 linje 12

◀ **udkommen i 47** : den 13. marts 1847 (344,25).

I trykt udgave: Bind 28 side 345 linje 13

◀ **Lunos Regning af 10^d Martz 47 var stor 287rd 12 β** : Regningen fra Bianco Luno (339,21) på 287 rd. 12 sk. (341,14) for produktion, inklusive papir, af *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* findes i Kierkegaard Arkivet (KA, D pk. 7 læg 4). – **β**: 341,19.

I trykt udgave: Bind 28 side 345 linje 14

◀ **selv betalt Luno 87rd ... for Udlæg med Papir** : På regningen af 10. marts 1847 fra Bianco Luno (345,14) har Luno skrevet: »Mig herpaa betalt 87 Rbdr. [rigsbankdaler (341,14)] hvorfor herved kvitteres.«

I trykt udgave: Bind 28 side 345 linje 15

◀ **De 200rd har De ... lade overføre paa Deres Regning med Luno** : Hvornår C.A. Reitzel har overført de 200 rd. (341,14) til Bianco Luno, er ikke identificeret, men betalingen af dem indgik i aftalen med C.A. Reitzel om ændring af *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* fra at være en kommissionsbog til at blive en honorarbog (345,25).

I trykt udgave: Bind 28 side 345 linje 16

◀ **have de 87rd udenfor** : dvs. holde de 87rd., som SK allerede havde betalt (345,15), uden for aftalen med C.A. Reitzel om ændring af *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* fra at være en kommissionsbog til at blive en honorarbog (345,25).

I trykt udgave: Bind 28 side 345 linje 19

◀ **kun er Talen om Rest-Oplagene, ikke om Eiendoms-Ret til et nyt Oplag** : De videre forhandlinger med C.A. Reitzel endte i slutningen af aug. 1847 med en aftale, som findes nedskrevet i Reitzels protokol over *Forhandlinger med Forfattere, Redactører &c 1835-[1858]*, s. 27 (trykt i F. Brandt og E. Thorkelin *Søren Kierkegaard og pengene*, 2. udg., Kbh. 1993 [1935], s. 31). Af aftalen fremgår det, at C.A. Reitzel for en samlet sum af 1.200 rd. (341,14) af SK købte »Rest-Oplagene med Forlagsret for dette Oplag«, dvs. for dette første oplag af følgende kommissionsbøger: *Gjentagelsen, Frygt og Bæven, Philosophiske Smuler, Begrebet Angest, Forord, Tre Taler ved tænkte Leiligheder, Stadier paa Livets Vej, Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* og *En literair Anmeldelse*. Efter angivelse af betalingsterminerne for de 1.200 rd. slutter aftalen med følgende: »Endvidere har jeg overtaget Forlaget af 'Opbyggel. Taler' [*Opbyggelige Taler i forskjellig Aand*] mod et Honorar af 225 Rbd: [341,14], hvorved alle Omkostninger ved Trykningen overtages af mig. Honoraret betales den 31. Aug. d. A. [dette år]« (sml. tekstredigeringen til *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* i SKS K8, 197). Beløbet på de 1.200 rd. svarede til 33% af den samlede salgsværdi af de nævnte titler. Og som antydte fastsatte aftalen terminerne for Reitzels betaling af de 1.200 rd., hvilket skulle ske i seks portioner a 200 rd. over en periode, der strakte sig fra den 15. dec. 1847 til ultimo maj 1849. Uden for aftalen om salg af restoplæg af kommissionsbøger holdt SK angiveligt følgende tre titler: *Af en endnu Levendes Papirer* (1838); *To opbyggelige Taler* 1843, hvoraf restoplaget var solgt til forlagsboghandler P.G. Philipsen i maj 1845, se Brev 221, i SKS 28, 339; og *Enten - Eller*, der var udsolgt (345,27), se også Brev 225, i SKS 28, 346.

I trykt udgave: Bind 28 side 345 linje 25

◀ **Hvad Enten - Eller angaaer ... overlades til en anden Gang** : Allerede i 1845 havde C.A. Reitzel berørt emnet, se journaloptegnelsen NB:194, fra slutningen af april 1847, hvor SK skriver, »at Reitzel

allerede for to Aar siden har talt om et nyt Oplag, at det er mig, der forhindrer det«, SKS 20, 116,19f. Skønt Reitzel åbenbart atter bragte emnet på bane her i begyndelsen af aug. 1847, indledte SK imidlertid konkrete forhandlinger med forlagsboghandler P.G. Philipsen om at overtage udgivelsen af andet oplag af *Enten - Eller*, forhandlinger, der dog forliste, se Brev 226-229, i SKS 28, 347-349.

I trykt udgave: Bind 28 side 345 linje 27

◀ **Reitzel** : Carl Andreas Reitzel (1789-1853), da. forlagsboghandler; grundlagde 1819 egen boglade, fra 1827 beliggende i Store Købmagergade matrikelnr. 6 (se kort 2, C2); C.A. Reitzels Boglade fungerede som et uofficielt samlingspunkt for tidens skønånder. Reitzel, der blev udnævnt til universitetsboghandler i 1829, begyndte allerede i 1820 tillige at drive forlagsvirksomhed og blev efterhånden forlægger for tidens førende forfattere og videnskabsmænd. I jan. 1837 var han medstifter af Boghandlerforeningen, var i flere omgange formand for foreningen, som han meldte sig ud af i juni 1848; den 6. okt. 1851 blev han udnævnt til kancelliråd. Efter hans død videreførtes firmaet som C.A. Reitzels Bo og Arvinger. Jf. A. Dolleris *Danmarks Boghandlere 1837-1892 [Forsaavidt de ikke findes i Udgaven 1893]. En personalhistorisk Haandbog*, Odense 1912 (forkortet *Danmarks Boghandlere 1837-1892*), s. 282f. C.A. Reitzel havde været kommissionær for følgende 13 af SKs skrifter: *Af en endnu Levendes Papirer* (1838); *Enten - Eller* (1843); *To opbyggelige Taler* (1843); *Gjentagelsen* (1843); *Frygt og Bæven* (1843); *Philosophiske Smuler* (1844); *Begrebet Angest* (1844); *Forord* (1844); *Tre Taler ved tænkte Leiligheder* (1845); *Stadier paa Livets Vei* (1845); *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (1846); *En literair Anmeldelse* (1846) og *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* (1847), der ved aftalen i slutningen af aug. 1847 blev ændret fra at være en kommissionsbog til at blive en honorar bog (345,25); en række af SKs andre bøger havde været i kommission hos forlagsboghandler P.G. Philipsen (347,23). Efter at SK ved aftalen i aug. 1847 havde solgt restoplagene af de stadig sælgende kommissionsbøger til Reitzel og modtaget et honorar for *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* (345,25), var SK honorarforfatter hos C.A. Reitzel, der forblev hans foretrukne forlægger indtil Reitzels død; eneste undtagelse herfra var *Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger* (1849), der udkom med SK som forlægger i kommission hos Gyldendal.

I trykt udgave: Bind 28 side 346 linje 2

◀ **Deres Bud paa Enten - Eller** : Som det fremgår af det følgende, var C.A. Reitzels tilbud for som forlægger at genudgive *Enten - Eller* i et andet oplag på 750 eksemplarer et honorar på 550 rd. (341,14); altså et bedre tilbud end det, Philipsen havde fremsat: et honorar på 500 rd. for et oplag på 1000 eksemplarer, se Brev 226, i SKS 28, 347. Reitzels tilbud blev effektueret.

I trykt udgave: Bind 28 side 346 linje 6

◀ **Oplaget ønsker jeg bestemt til 750** : se foregående kommentar.

I trykt udgave: Bind 28 side 346 linje 11

◀ **Hav saa den Godhed at give mig et skriftligt Beviis** : Et sådant bevis fra C.A. Reitzel har ikke ladet sig identificere. Andet oplag el., som det hedder på titelbladet, »Anden Udgave« af *Enten - Eller* var færdig fra Bianco Lunos Bogtrykkeri den 8. maj og udkom i ét bind den 14. maj 1849, på universitetsboghandler C.A. Reitzels forlag, til en bogladepris pr. eksemplar på 3 rd. 48 sk. (første oplag i tobind kostede 4 rd. 72 sk. (341,14)). Andet oplag af *Enten - Eller* udkom samme dag som *Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen. Tre gudelige Taler*. Se tekstredigeringen til *Enten - Eller* i SKS K2-3, 7 og 65.

I trykt udgave: Bind 28 side 346 linje 14

◀ **550rd ... betales med 300rd 11 Juni 49 ... 250rd ultimo Juli 49** : Sådanne betalingsterminer var betydelig gunstigere og helt risikofrie for SK, der var imod de lange og mere usikre kreditter, Philipsen havde ønsket: betaling af 400 rd. (341,14) den 1. jan. 1849 og af de resterende 100 rd., når oplaget var udsolgt, se Brev 226 og 227, i SKS 28, 347f. Andet oplag af *Enten - Eller* blev ikke udsolgt i SKs levetid, se tekstredigeringen i SKS K2-3, 64.

I trykt udgave: Bind 28 side 346 linje 15

◀ **i den Tid jeg selv var Forlægger** : sigter her til perioden fra udgivelsen af *Enten - Eller* den 20. feb. 1843 til ændringen af *Opbyggelige Taler i forskjellig Aand* fra at være en kommissionsbog til at blive en honorar bog pr. 31. aug. 1847 (345,25). At SK fungerede som forlægger for sine egne bøger, indebar, at han selv traf aftale med Bianco Lunos Bogtrykkeri (339,21) om layout, sætning, trykning, indbinding og papir samt oplagsstørrelse, og at han selv betalte alle produktionsomkostningerne, ligesom han indgik aftale med en kommissionær, i dette tilfælde forlagsboghandler C.A. Reitzel (346,2), om salget. En sådan kommissionsaftale indebar, at Reitzel som kommissionær tog sig af annonceringen mod direkte godtgørelse og forestod salget gennem sin boglade mod en afgift, og at han afregnede salgsindtægterne fratrukket kommissionsafgiften direkte med SK.

I trykt udgave: Bind 28 side 346 linje 20

◀ **paa saa mange Maader ... modarbeidet Afsætningen** : sml. journaloptegnelsen NB:194, fra slutningen af april 1847, hvor SK i forlængelse af det tidligere citerede fra denne optegnelse (345,27) skriver: »hvorledes jeg i Omvendthedens dialektiske og i Sandhedens om muligt lidt rensende Tjeneste modarbejder mig selv. Om jeg nu i dette Øieblik vilde formaae at skaffe en Bog af mig udsolgt veed jeg ikke, men visseligen, førend jeg begyndte at forbitte Gemytterne lidt, formaaede jeg det.« SKS 20, 116,21-25.

I trykt udgave: Bind 28 side 346 linje 20

◀ **snart** : hurtigt.

I trykt udgave: Bind 28 side 346 linje 25

◀ **S. T.** : 'salvo titulo' (340,2).

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 3

◀ **Mag. S. Kierkegaard** : 340,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 4

◀ **Bianco Luno** : 339,21.

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 8

◀ **Trykningen med Papiir til et Oplag af 1000 Expl.** : Første oplag af *Enten - Eller* var trykt i 525 eksemplarer, se tekstredegørelsen i SKS K2-3, 60f. Første oplag udkom den 20. feb. 1843 og var udsolgt ca. to år senere, se tekstredegørelsen i SKS K2-3, 7 og 61.

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 8

◀ **Rbd. 948. 3M12B** : 948 rigsbankdaler 3 mark 12 skilling (341,14). Da SK som sin egen forlægger i 1843 udgav *Enten - Eller* i et første oplag på 525 eksemplarer, betalte han Bianco Luno 640 rd. 46 sk. for trykning med papir, se tekstredegørelsen i SKS K2-3, 62. - **M...B**: 341,19.

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 9

◀ **1 Rbd. billigere end første Oplag** : Første oplag af *Enten - Eller* kostede i boghandlen 4 rd. 72 sk. (341,14), se tekstredegørelsen i SKS K2-3, 7.

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 10

◀ **Rabatten til mine Colleger** : svarende til nutidens boghandlerrabat.

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 11

◀ **saasom** : ligesom.

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 11

◀ **for 2^{det} Oplag af »Enten - eller« 500 Rbd. ... 100 Rbd. naar Oplaget er udsolgt** : P.G. Philipsen (347,23) tilbyder altså en honoraraftale, der indebærer, at SK får et honorar for hele oplaget på 500 rd. (341,14) fordelt på to udbetalinger. Da SK i 1843 udgav første oplag af *Enten - Eller* havde han dengang indgået en kommissionsaftale med forlagsboghandler C.A. Reitzel (346,2), se tekstredegørelsen i SKS K2-3, 58-62; hvad angår Reitzels ønske om at udgive et andet oplag af *Enten - Eller*, 345,27.

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 15

◀ **Summer** : summer.

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 17

◀ **P G Philipsen** : Philip Gerson Philipsen (1812-77), da. forlagsboghandler; udlært boghandler i 1831, etablerede sig som sortimentsboghandler i 1834 og drev samtidig »Læseinstitut for udenlandsk Litteratur«, et lejem bibliotek for fr., eng. og ty. skrifter, udgav i 1835 den første bog som forlægger, udviklede herefter både boghandlen og forlaget og blev hurtigt kendt som en dygtig og fremstående forlagsboghandler; var i 1837 medstifter af Boghandlerforeningen. SK købte en del af sine bøger hos boghandler Philipsen, der også fungerede som SKs kommissionær for salget af *Om Begrebet Ironi* (1841), *Tre og Fire opbyggelige Taler* 1843 samt *To og Tre og Fire opbyggelige Taler* 1844; i 1845 opkøbte Philipsen restoplaget af de seks hefter

med opbyggelige taler og udgav dem som *Atten opbyggelige Taler* (339,16).

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 23

◀ **Høistærede** : 337,11. Brevet er til forlagsboghandler P.G. Philipsen (347,23).

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 25

◀ **1½ Aars Henstand med Betalingen af Honoraret** : P.G. Philipsen havde tilbudt et honorar for andet oplag af *Enten – Eller* på 500 rd. (341,14) fordelt på to udbetalinger, dels 400 rd. pr. 1. jan. 1849, dels 100 rd., når andet oplaget var udsolgt (347,15).

I trykt udgave: Bind 28 side 347 linje 27

◀ **ordentligviis** : sædvanligvis, normalt.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 1

◀ **et Oplag paa 1000 Exemplarer** : 347,8.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 3

◀ **700 Rdl.** : altså 200 rd. (341,14) mere end P.G. Philipsens tilbud på 500 rd.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 3

◀ **hvad De jo selv oprindelig slog paa** : formentlig i den forhandling, der angiveligt gik forud for P.G. Philipsens skriftlige tilbud, se Brev 226, i SKS 28, 347,6f. – **slog paa**: bragte på tale, antydede.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 3

◀ **billig** : rimelig.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 4

◀ **Høistærede** : 337,11.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 11

◀ **Magister** : 340,3.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 11

◀ **De smiler over min Vankelmodighed** : Der synes at være foregået en samtale ml. P.G. Philipsen (347,23) og SK ml. Brev 227 og Brev 228, hvor Philipsen har virket vægelsindet el. ubeslutsom.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 12

◀ **glemer** : glemmer.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 13

◀ **Enten – Eller^s Forf.** : *Enten – Eller*, udg. af pseudonymen Victor Eremita, består af to dele, hvoraf første del indeholder pseudonymen A.'s papirer og anden del pseudonymen B.'s el. assessor Wilhelms papirer.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 13

◀ **strømer** : strømmer.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 14

◀ **min Skrivelse af 23. ds.** : Brev 226, i SKS 28, 347.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 17

◀ **Forlaget af Enten – Eller** : udgivelsen af andet oplag af *Enten – Eller*.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 18

◀ **samenlignet** : sammenlignet.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 19

◀ **forbd.** : forbindtlige el. forbindtligste.

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 25

◀ **P G Philipsen** : Philip Gerson Philipsen (347,23).

I trykt udgave: Bind 28 side 348 linje 26

◀ **Høistærede** : 337,11. Brevet er til forlagsboghandler P.G. Philipsen (347,23).

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 2

◀ **Naar De ikke vil, som jeg vil** : sigter til det krav om et honorar på 700 rd. (341,14), SK fremsatte i Brev 227, i SKS 28, 347f., og til det tilbud om et honorar på 500 rd., som P.G. Philipsen fremsatte i Brev 226 og fastholdt i Brev 228, i SKS 28, 347 og 348.

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 4

◀ **Forlaget af Enten - Eller** : udgivelsen af andet oplag af *Enten - Eller*.

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 4

◀ **»uden Vrede«** : citat fra P.G. Philipsens brev af 28. aug. 1847, Brev 228 i SKS 28, 348,22.

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 6

◀ **Deres »Vankelmodighed«** : delvis citat fra P.G. Philipsens brev af 28. aug. 1847, Brev 228 i SKS 28, 348,12.

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 6

◀ **Ærb.** : ærbødigst, sml. Brev 227, i SKS 28, 348,8.

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 8

◀ **Oversættelse af: Philostratus ... første Bind** : 349,15. – **Philostratus**: Flavius Philostratus el. Philostratos Atheneren el. Philostratos den Ældre (f. o. 170, d. ml. 245 og 250), gr. intellektuel, forf. og retoriker; opholdt sig under den rom. kejser Septimius Severus ved hoffet i Rom.

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 12

◀ **indeholder netop hvad jeg eier i et andet Værk** : Første bind af *Die Werke der Philostrate* (349,15) består af »Die Briefe des Apollonius von Tyana«, s. 15-50; »Das Leben des Apollonius von Tyana« 1.-8. bog, s. 51-480. Det 'andet Værk', som SK ejede og her refererer til, er *Flavius Philostratus, des Aeltern, Werke*, overs. af H.F. Jakobs, bd. 1-5 med fortsat paginering (i *Griechische Prosaiker in neuen Uebersetzungen*, udg. af G.L.F. Tafel, C.N. Osiander og G. Schwab, bd. 25, bd. 48, bd. 66, bd. 106 og bd. 111), Stuttgart 1828-32, ktl. 1143. I dette værk består bd. 1 af »Heldengeschichten«; bd. 2 af »Leben des Apollonius von Tyana« 1.-2. bog; bd. 3 af »Leben des Apollonius von Tyana« 3.-4. bog; bd. 4 af »Leben des Apollonius von Tyana« 5.-6. bog; og bd. 5 af »Leben des Apollonius von Tyana« 7.-8. bog.

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 13

◀ **Keyser's Bücher-Lexicon (under Philostratus) ... der skal være to Bind** : se fx *Vollständiges Bücher-Lexicon enthaltend alle von 1750 bis zu Ende des Jahres 1832 in Deutschland und in den angrenzenden Ländern gedruckten Bücher. In alphabetischer Folge*, udg. af C.G. Kayser, bd. 4, »M-R«, Leipzig 1834, s. 345: »**Philostratus**, Flav., Werke aus d. Griech. übers. von D. Cph. Seybold. 2 Bde. gr. 8. Lemgo 1776, 77. Meyer.« Der er tale om følgende værk: *Die Werke der Philostrate. Aus dem Griechischen übersetzt*, af David Christoph Seybold, bd. 1-2, Lemgo, »im Verlage der Meyerschen Buchhandlung«, 1776-77.

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 15

◀ **at 1ste Bind indeholder 2 Afdelinger** : Bd. 1 af *Die Werke der Philostrate* (349,15) består af »Erste Abtheilung« (indeholdende »Die Briefe des Apollonius von Tyana«, s. 13-50, og »Das Leben des Apollonius von Tyana« 1.-4. bog, 51-254), s. 3-254, og af »Zweyte Abtheilung« (bestående af »Das Leben des Apollonius von Tyana« 5.-8. bog, 257-480), s. 255-480.

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 17

◀ **kunde forskrive dette andet Bind ... tage begge Bindene** : If. opgørelse pr. 21. feb. 1853 i hovedjournalen hos Schubothes Boghandel bestilte SK *Die Werke der Philostrate* (349,15) den 6. feb. 1852 og erhvervede de to bind den 12. marts 1852, jf. ktl. 1141-1142. Se »Efterskrift« til H.P. Rohde »Om Søren Kierkegaard som bogsamler« i *Fund og Forskning i Det kongelige Biblioteks Samlinger* bd. VIII, Kbh. 1961, s. 127. – **forskrive:** indforskrive, skrive efter (især om bestilling fra udlandet). – **andet Bind:** Bd. 2 af *Die Werke der Philostrate* består af »Erste Abtheilung« (indeholdende »Die Biographie der Sophisten in zweyen Bücher«, s. 11-168, og »Ueber die alten Helden. / Ein Gespräch zwischen einem Winzer und Phönicier gehalten zu Eleus im thracischen Chersonesus«, s. 169-280), s. 1-280, og af »Zweyte Abtheilung« (indeholdende »Des Flavius Philostratus Beschreibung einer Gemälde-Gallerie zu Neapel. / Zwey Bücher«, s. 291-410, »Des jüngern Philostratus Beschreibung einer Gemälde-Gallerie«, s. 411-444, »Des Kallistratus Beschreibung der Statüen«, s. 445-464, og »Briefe des ältern Philostratus«, s. 465-512), s. 281-512.

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 19

◀ **Boghandler Langhoff** : Boe Søren Langhoff (1797-1864), da. forlagsboghandler; uddannet som boghandler i Hempelske Boghandel i Odense, fra 1817 ansat i Schubothes Boghandel, beliggende i Børsen i København (se *kort 2, B3*); efter J.H. Schubothes død overtog han den 1. sept. 1828 bogladen, der var grundlagt i 1728. Langhoff var i 1821 blevet forlovet med Schubothes datter Marie Elisabeth Schubothe, som han indgik ægteskab med i dec. 1828. Han udvidede forlagsvirksomheden og købte i 1835 det Popske Forlag og i 1838 Fr. Brummers Forlag. I 1837 var han medstifter af Boghandlerforeningen og i flere omgange foreningens formand; i 1839 var han medstifter af Forlæggerforeningen og i en længere årrække foreningens kasserer. Da Børsen i 1855 blev solgt, købte han ejendommen Badstuestræde nr. 17 og flyttede bogladen dertil i 1856. I jan. 1862 afhændede han firmaet til sin søn Johan Henrik Schubothe Langhoff (1833-77). Jf. fx A. Dolleris *Danmarks Boghandlere 1837-1892* (346,2), s. 186-188.

I trykt udgave: Bind 28 side 349 linje 23

◀ **Indlagte Exemplar** : Hvilken bog det er et eksemplar af, har ikke ladet sig identificere.

I trykt udgave: Bind 28 side 350 linje 3

◀ **Dr. Rudelbach** : Andreas Gottlob Rudelbach (1792-1862), da. teolog, præst og forf.; 1820 cand.theol., 1822 mag.art.; fra slutningen af maj 1829 superintendent, konsistorialråd og hovedpræst i Glauchau i Sachsen; 1841 dr.theol. ved universitetet i Erlangen; nedlagde sit embede i 1845 og vendte tilbage til København; forelæste 1847-48 som privatdocent ved Københavns Universitet, blev fra 1848 sognepræst ved Skt. Mikkel Kirke i Slagelse og Heininge Kirke på Sjælland. For yderligere oplysninger, se den biografiske kommentar til Brev 238, i *SKS* 28, 362,9.

I trykt udgave: Bind 28 side 350 linje 4

◀ **De som hans Forlægger** : På C.G. Iversens Forlag udgav A.G. Rudelbach følgende titler: *Kirkepostille over Evangelierne* bd. 1-2, Kbh. 1853-54 (1. hefte udkom i dec. 1851, 2. hefte i marts, 3. hefte i maj, 4. hefte i aug., 5. hefte i nov. 1852, 6. hefte i april, 7. hefte i sept., 8. hefte i nov. 1853, 9. hefte i marts og 10. hefte i nov. 1854), ktl. 285-293 (bestående af hefte 1-6 og 8-10); *Om Sognebaandet og om Ordinationens Væsen og Betydning. En kirkehistorisk-kirkeretlig og dogmatisk Undersøgelse*, Kbh. 1852 (udkom i maj); *De sande Christnes Trøst under Herrens tunge Hjemsøgelser. Prædiken, holden over Evangeliet paa 10. Søndag efter Trinitatis, under Cholera-Hjemsøgelsen 1853*, Kbh. [aug.] 1853; *Kirkefrihedens Elementer i den Danske statskirkelige Ordning og Lovgivning siden 1537, sammenstillede og ledsagede med et Forord og enkelte oplysende Anmærkninger*, Kbh. 1854 (udkom i marts); *Om Psalme-Literaturen og Psalmebogs-Sagen, historisk-kritiske Undersøgelser*, 1. afdeling, Kbh. 1854 (udkom i marts), ktl. 193 (2. afdeling udkom 1856). Se *Maanedlig dansk Bogfortegnelse*, udg. af den Gyldendalske Boghandling, 1851, Kbh. [1851], s. 44; 1852, Kbh. [1852], s. 11, s. 31, s. 52, s. 74; 1853, Kbh. [1853], s. 20, s. 53, s. 66; 1854, Kbh. [1854], s. 11 og s. 66.

I trykt udgave: Bind 28 side 350 linje 4

◀ **holder Forbindelse med ham** : antyder muligvis, at SK ikke længere havde forbindelse med A.G. Rudelbach efter uenigheden med ham i anledning af en note i hans bog *Om det borgerlige Ægteskab. Bidrag til en alsidig, upartisk Bedømmelse af denne Institution, nærmest fra Kirkens Standpunkt*, Kbh. 1851, ktl. 752. Se SKs indvendinger i artiklen »Foranlediget ved en Yttring af Dr. Rudelbach mig betræffende [angående]« i *Fædrelandet*, nr. 26, den 31. jan. 1851, s. 101f., i *SKS* 14, 109-116; og Rudelbachs skarpe gensvar i dobbeltartiklen »Afnødt Erklæring om et personligt Punkt og tillige om Betydningen af 'Kirkens frie Institutioner'« nr. I og nr. II i *Fædrelandet*, hhv. nr. 37, den 13. feb. 1851, s. 145, og nr. 38, den 14. feb. 1851, s. 149f.

I trykt udgave: Bind 28 side 350 linje 4

◀ **Boghdl. Iversen** : Andreas Christian Fürchtegott Gellert Iversen (1817-81), da. forlagsboghandler; dimiteredes 1835 fra Kolding lærde Skole til Københavns Universitet, studerede nogle år teologi; efter en tid

som huslærer grundlagde han den 14. maj 1846 egen boglade, C.G. Iversens Boghandel, beliggende i Store Købmagergade matrikelnr. 9 (se kort 2, C2), fra nov. 1848 medlem af Boghandlerforeningen; drev efterhånden også forlagsvirksomhed, 1854-57 medejer af »Forlagsbureauet i Kjøbenhavn«, fra okt. 1855 kommissionær for Bokförläggareföreningen i Stockholm; afhændede i jan. 1857 sin boghandel, der videreførtes som C.G. Iversens Boghandel, og i nov. 1857 sit forlag, der videreførtes som C.G. Iversens Forlagshandel; 1857-69 drev han bogladen C.G. Iversen i Kolding. Jf. A. Dolleris *Danmarks Boghandlere 1837-1892* (346,2), s. 146f.

I trykt udgave: Bind 28 side 350 linje 9

◀ **500 Exemplarer af Øieblikket N° 2** : Størrelsen af første oplag er ikke kendt. – Første oplag af *Øielikket Nr. 2*, der er dateret den 4. juni 1855, var udkommet den 6. juni 1855, se tekstreddegørelsen i *SKS K13*, 283. Heftet bestod af ti stykker og var af et omfang på 31 sider, i *SKS 13*, 143-168.

I trykt udgave: Bind 28 side 350 linje 13

◀ **2^{det} Oplag** : af *Øieblikket Nr. 2* var færdigt fra Bianco Lunos Bogtrykkeri den 23. juli og udkom sammen med andet oplag af *Øieblikket Nr. 1* den 24. juli 1855, se tekstreddegørelsen i *SKS K13*, 294.

I trykt udgave: Bind 28 side 350 linje 14

◀ **Det Andet skal jeg nok huske** : Hvad der sigtes til, vides ikke.

I trykt udgave: Bind 28 side 350 linje 16

◀ **d. 19 Juli 55** : SK bestilte samme dag en korrektur på et nyt oplag af *Øieblikket Nr. 2*, se Brev 233, i *SKS 28*, 351.

I trykt udgave: Bind 28 side 350 linje 18

◀ **Boghandler Reitzel** : Christian Frederik Theodor Martin Reitzel (1828-1906), da. forlagsboghandler, søn af forlagsboghandler C.A. Reitzel (346,2); 1834-43 elev i det v. Westenske Instituts studerende klasser, 1844-45 elev i Grüners Handelsakademi, fra 1. nov. 1845 lærling og fra 1. jan. 1851 medhjælper i C.A. Reitzels Forlagsboghandel. Efter sin fars død var han fra 8. juni 1853 sammen med bogholder L.R. Møller bestyrer af firmaet C.A. Reitzels Bo og Arvinger; fra den 2. juli 1858 blev han sammen med sin yngre bror Carl Valdemar Reitzel ejer af firmaet C.A. Reitzel. Han blev medlem af Boghandlerforeningen i 1855, hvis formand han var i flere omgange, og udnævnt til Ridder af Dannebrog i 1889. Jf. A. Dolleris *Danmarks Boghandlere. En personalhistorisk Haandbog*, 2. udg., Odense 1906 [1893], s. 284-286, og A. Dolleris *Danmarks Boghandlere 1906-1918. En personalhistorisk Haandbog*, Vejle 1919, s. 312.

I trykt udgave: Bind 28 side 351 linje 2

◀ **Correcturen af et nyt Oplag af Øieblikket N° 2** : En del af de sætter- og trykfejl, der findes i første oplag af *Øieblikket Nr. 2*, blev udbedret i andet oplag, men også nye opstod, se tekstreddegørelsen i *SKS K13*, 294.

I trykt udgave: Bind 28 side 351 linje 7

◀ **paa Titelbladet kommer til at staae: 2^{det} Oplag** : På det bogtrykte omslag er »Andet Oplag« spatieret og placeret ml. to vandrette skillestreger under titlen *Øieblikket. / Nr. 2*, se tekstreddegørelsen i *SKS K13*, 294.

I trykt udgave: Bind 28 side 351 linje 8

◀ **kommer jeg i Deres Gjæld** : kommer jeg i gæld til dem.

I trykt udgave: Bind 28 side 351 linje 10

◀ **19 Juli 55** : Bestillingen af den nye korrektur er foretaget samme dag, som SK skriftligt aftalte, at andet oplag af *Øieblikket Nr. 2* skulle trykkes i 500 eksemplarer, se Brev 232, i *SKS 28*, 350.

I trykt udgave: Bind 28 side 351 linje 12

◀ **Faktor Schou** : Christian Julius Schou (d. 1866), da. typograf; var faktor i Bianco Lunos Bogtrykkeri fra 24. sept. 1837 til sin død og en betroet medarbejder, der havde beføjelse til at aftale priser på sætteearbejde og kvittere for indbetalinger under Bianco Lunos fravær, se fx regning af 17. april 1845 for trykning af *Stadier paa Livets Vei* samt ekstra papir fra Bianco Lunos Bogtrykkeri til cand.jur. J.F. Giødwad (331,21), kvitteret for betaling af C.J. Schou (KA, D pk. 7 læg 3), se også *Bianco Luno. Skildringer af mennesker og miljø i og omkring et københavnsk bogtrykkeri 1831-1991*, samlet og kommenteret af R. Petersen, Kbh. 1991, s. 64, s.

85 og s. 88f. I første-korrektur til *Indøvelse i Christendom* (1850) har faktor Schou 'ærbødig' skrevet en meddelelse nederst på s. 97 om trykningen af bogens titelblad og en mulig indholdsfortegnelse, se SKS K12, 103 og 105 med illustration 9. C.J. Schou døde pludseligt den 15. feb. 1866 i en alder af 59 år, se protokol over anmeldte døde til Helligånds sogn 1861-71, bl. 236, hvoraf det også fremgår, at han på dødstidspunktet boede i Østergade nr. 20 (se kort 2, C2).

I trykt udgave: Bind 28 side 351 linje 15